

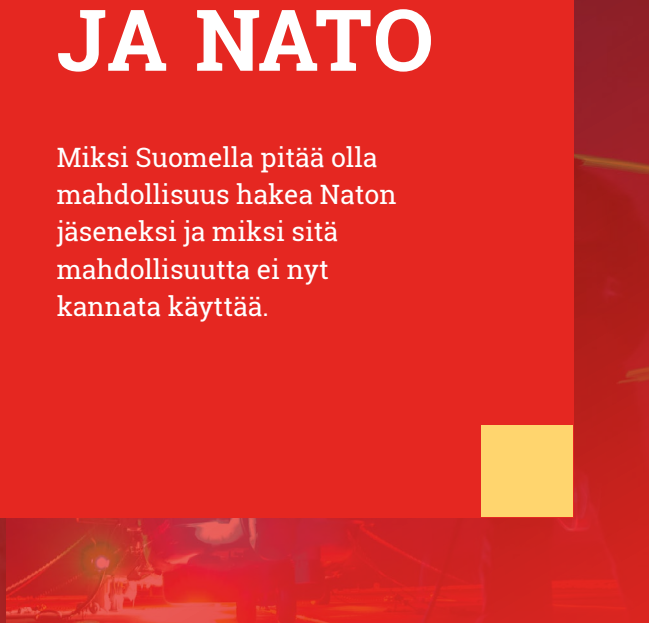
TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO

■ ERKKI TUOMIOJA

SUOMI JA NATO

Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää.

Erkki Tuomioja:

Suomi ja Nato – Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää.

© Työväen Sivistysliitto

Etusivun layout: kasma.fi

Taitto: kasma.fi

Kuvat: kansi vasen ylä ja keskellä oikea Wikipedia commons, muut NATO North Atlantic Treaty Organization, s. 6 Wikipedia commons/Santeri Viinamäki, s. 11 NATO North Atlantic Treaty Organization, s. 15, 18, 31, 35, 39, 40, 45 NATO North Atlantic Treaty Organization, s. 21 Valtionneuvoston kanslia/Fanni Uusitalo, s. 48 Wikipedia commons ja takakansi Wikipedia commons

Painopaikka: Painotalo Painola

Julkaisuvuosi: 2022

TSL
Työväen Sivistysliitto

Esipuhe	4
Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää.	6
Suomen turvallisuuspolitiikka 2000-luvun maailmassa	7
Nato erottavana tekijänä	9
Ns. Nato-optio	14
EU, Nato ja kansallinen puolustus Suomen turvana	18
Venäjä, Nato ja Suomen turvallisuus	24
Venäjän narratiivi ei kestä totuutta	28
Suomi Naton ja Venäjän välissä	32
Nato ja Suomen turvallisuus	38
Suomi - Ruotsi -yhteistyön erityisasema	40
Lopuksi	48

Hyvä lukija

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu on juuri nyt Suomessa, Euroopassa ja globaalitasolla tärkeämpää kuin pitkiin aikoihin. Sotilaallinen aktiviteetti on voimistunut paitsi kauempana valtakunnan rajoista, myös Itämeren piirissä. Vuonna 2014 puhjennut ja edelleen jatkuva aseellinen konflikti Ukrainan eteläisissä osissa sekä Krimin laitton liittäminen Venäjän osaksi varjostavat eurooppalaista turvallisuutta. Venäjän viimeaikaiset toimet ja puheenvuorot ovat laajasti nostaneet keskustelua eurooppalaisten valtioiden turvallisuudesta ja jopa valtiollisen suvereniteetin periaatteista.

Sosialidemokratia on pohjimmiltaan rauhan liike. Sodan välttämisen välttämättömyys on ollut aatteemme ydintä. Liikkeen kansainvälisyyden traditio kumpuaa kansojen veljeydestä ja rauhan aatteesta. Tästä huolimatta Euroopassa on käyty 1900-luvulla kymmeniä miljoonia uhreja vaatineet kaksi maailmansotaa. Niiden jälkeenkin on Euroopassa käyty täysimittainen sota

Balkanilla Jugoslavian hajoamisen yhteydessä. Väkivallan käyttö politiikan välineenä ei siis ole lakannut. Ei siitäkään huolimatta vaikka esimerkiksi EU:n syntymistä voi pitää Euroopan suurimpana rauhanprojektina modernina aikana.

Suomessa ulko- ja turvallisuuspoliittikkaa vahvistavat valinnat on tehty viime vuosikymmeninä laajalla kansalaiskeskustelulla. Kun Suomi päätti liittyä Euroopan Unioniin kansanäänestyksessä 1994, oli monen valinnan taustalla varmasti paitsi halu päästä läntiseen arvoyhteisöön, myös turvallisuuspoliittisia motiiveja. Enemmistö suomalaista halusi, että olemme osa rauhan mannerta ja luomme samalla vakautta koko lähialueelle. Näin toimi myös Ruotsi sekä kolmas eurooppalainen, sotilasliittoihin kuulumaton maa Itävalta, jolla puolueettomuudesta on kirjaus perustuslaissaan. Suomi ja Ruotsi ovat tämän jälkeen noudattaneet sotilaallisesti liittoutumattoman maan politiikkaa, jolla on luotu turvallisuutta koko Eurooppaan ja erityisesti sen pohjoisosaan.

”Kirjoitus perustuu kypsään analyysiin ja syvään harkintaan. Se haastaa lukijaa ajattelemaan itse ja pakottaa lopulta ottamaan kantaa lukemaansa.”

TSL on aina ollut aktiivinen kansalaiskeskusteluun kannustaja ja tietoon ja tutkimukseen perustuvan tiedon jakaja. Näin se teki myös vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä, kun kyseessä oli Suomen EU-jäsenyyden hakeminen. Tämä toimintatapa on ollut arvokas ja tärkeä osa suomalaista kansalaisyhteiskuntaa ja myös sosiaalidemokraattisen puolueen piirissä käytettyä keskustelua, jonka avulla on luotu tärkeitä, tulevia politiikan sisältöjä. Tätä perinnettä haluamme nyt jatkaa. TSL aikoo kuluvan vuoden aikana jatkaa turvallisuuspoliittiseen keskusteluun liittyvää julkaisutoimintaa.

Nyt käsissämme on ajankohtainen käsikirjoitus Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Teos on harkittu puheenvuoro tekijältä, jonka saavutukset ja osaaminen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella ovat vertaansa vailla. Kirjoittaja Erkki Tuomioja (valtiotieteen tohtori, ekonomi ja SDP:n kansanedustaja) on paitsi moninkertainen ulkoministeri, myös suomalaisen kansalaisyhteiskunnan vaikuttaja reilusti yli viidenkymmenen vuoden ajalta.

Tuomiojan pohdinta teoksessa on tuoretta. Kirjoitus perustuu kypsään analyysiin ja syvään harkintaan. Se haastaa lukijaa ajattelemaan itse ja pakottaa lopulta ottamaan kantaa lukemaansa. Teksti on sitä, mitä tässä maassa ja laajemminkin juuri nyt tarvitaan. Tehtävämme on suunnistaa tulevaisuuteen ja luoda vakautta ja turvallisuutta niin kansallisesti, Euroopan tasolla kuin globaalistikin. Tavoitteemme on vahvistaa hyvinvointia ja koko globaalijärjestelmän turvallisuutta. On aika keskustella tulevaisuudesta myös turvallisuuspolitiikassa. ■

Helsingissä 7.2.2022

Jouko Muuri

TSL:n pääsihteeri

Tero Shemeikka

SDP:n kansainvälisten asioiden sihteeri

Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää.

< Suomen lippu puolustusvoimien maastopuvussa.

Suomen turvallisuuspolitiikka 2000-luvun maailmassa

Suomessa ulko- ja turvallisuuspolitiikan peruslinjaukset on jo monen vaalikauden ajan vedetty hallituksen valmistelemaan ja eduskunnalle esittelemässä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa ja eduskunnan siihen antamassa vastauksessa. Olen osallistunut tähän laajaan kuulemiseen ja pitkään valmisteluun perustuvaan prosessiin parinkymmenen vuoden ajan joko selontekovalmistelusta vastaavana ulkoministerinä tai eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan ja puolustusvaliokunnan jäsenenä. Kahden viimeisen selonteon valmistelussa olen ollut mukana myös sen valmisteluun panoksensa antaneen parlamentaarisen seurantaryhmän jäsenenä, viimeksi myös sen puheenjohtajana.

Sotilaalliseen eli nk. kovaan turvallisuuteen liittyvät kysymykset ovat yleensä saaneet suurimman huomion sekä selonteoissa että vielä enemmän niistä käydyissä keskusteluissa. Näiden rinnalla ovat kuitenkin ns. laaja-alaiseen turvallisuuteen kohdistuvat uhat saaneet perustellusti kasvavaa huomiota sekä selonteoissa että niistä käydyissä keskusteluissa. Ilmastonmuutos, pandemiat tai luonnonkatastrofit eivät ole syntyneet sotilaallisesta voimankäytöstä eikä niitä sotilaallisin keinoin voida torjua, mutta ne voivat ympäristötuhojen, muuttoliikkeiden ja eriarvoisuuden kasvun seurauksena muodostua myös sotilaallisten konfliktien lähteiksi. Terrorismi uhkana voi olla syntyperältään osin sotilaalliseen voimankäyttöön liittyvä, mutta sekään ei kuitenkaan ole ensi sijassa sotilaallisella voimankäytöllä torjuttava uhka.

Tässä yhteydessä käsittelen jokseenkin yksinomaan sotilaalliseen voimapolitiikkaan liittyvää turvallisuutta. Se ei tietenkään tarkoita, ettenkö pitäisi laaja-alaiseen turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä vähintään yhtä tärkeinä. Yhtä ei pidä laiminlyödä toisen kustannuksella. Suuri turvallisuusuhka koko maailmalle on nimenomaan se, miten sotilaallinen voimankäyttö ja siihen varautuminen vievät huomiota ja voimavaroja koko ihmiskuntaa uhkaavien ilmastonmuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi.

Sekä aikaisempien että viime vuonna käsitellyn ulko- ja turvallisuuspoliittisen ja siihen perustuneen puolustuselonteon linjaukset on kyetty tekemään joka kerta joko täysin yksimielisesti tai ainakin laajalla konsensuksella, jossa erot ovat koskeneet vain toissijaisia kysymyksiä. Konsensus on ollut osittain aitoa ja osittain kompromissien tekemistä, jälkimmäistä etenkin puolustuksen rahoitusta koskevissa kysymyksissä.

On ollut ja on edelleen arvokasta ja tärkeätä, että turvallisuuspolitiikkamme peruskysymyksissä on haluttu pyrkiä konsensukseen ja siihen myös päädytty. Se on itsessään myös turvallisuuttamme vahvistava asia. Kuten selonteoissakin on todettu, on turvallisuudellemme tärkeätä, ettei maassa ole sellaisia jakolinjoja, joista voisi syntyä sisäisiä turvallisuusongelmia tai joita ulkopuoliset tahot voisivat käyttää hyväkseen ulkoisen turvallisuutemme heikentämiseksi. Tällöin on ajateltu ensi sijassa sosiaalisia, etnisiä, uskonnollisia tai vähemmistöihin liittyviä vastakkaisuuksia, mutta myös ideologiset jakolinjat kuuluvat tähän.

On kiitettävä sitä, että eduskunnassa turvallisuuspoliittinen keskustelu on pysynyt asiallisena ja erilaisia näkemyksiä, jos ei aina ymmärtävänä, niin ainakin sietävänä. Samaa ei voi sanoa somen alamaailmasta, jossa twitter ja pienemmät alustat sekä median ylläpitämät ”keskustelupalstat” täyttyvät henkilöön käyvistä solvauksista ja valheista. Erityisesti turvallisuuspoliittinen keskustelu tuntuu houkuttelevan tällaiseen kielenkäyttöön. Eikä tähän edes ole tarvittu rajantakaisia trolleja vaan siinä asiassa ovat suomalaiset itse, nykyisin myös yhä useimmiten ihan omalla nimellään.

Tämä ei koske vain turvallisuuspoliittista ”keskustelua”, vaikka siinä maanpetos-, ryssän kätyri- tai joskus myös Nato-kiimainen syytteet kuuluvat jokaisen keskusteluketjun vakiosanastoon. Tällainen ei voi olla myrkyttämättä vaarallisella tavalla myös laajemmin yhteiskunnallista keskusteluilmapiiriä. Eri mieltä pitää voida olla ilman että toista mieltä olevat leimataan eksistentiaaliseksi uhaksi. Kuten presidentti Niinistö uuden vuoden puheessaan totesi: ”Kansakunnalle repivä eripura saattaa olla vaarallisempaa kuin tuo varsinainen haaste itsessään”.

”On turvallisuudellemme tärkeätä, ettei maassa ole sellaisia jakolinjoja, joista voisi syntyä sisäisiä turvallisuusongelmia.”

Nato erottavana tekijänä

Todellinen merkittävä jakolinja koskee suhtautumista sotilaalliseen liittoutumiseen, eli mahdolliseen Nato-jäsenyyteen. Tiedämme että suomalaisten mielipiteet sen suhteen ovat jakautuneet. Suuri ja selvä enemmistö on kuitenkin jo niiden kolmenkymmenen vuoden ajan, jolloin mielipiteitä tästä on säännöllisesti mitattu ollut jäsenyyttä vastaan. Mielipidejakauma on viime aikoihin saakka ollut hämmästyvän vakaa.

Noin kolmenkymmenen vuoden ajan kansalaismielipide on ollut keskimäärin 60 % Nato-jäsenyyttä vastaan, 25 % sen puolesta, vaihteluvälin ollessa noin +/- viisi prosenttia eri suuntiinsa. Se mitä mielipidemittaukset eivät tuo esiin on intensiivisyys, jolla jäsenyyttä kannatetaan tai vastustetaan. Maailmantapahtumat, kuten Venäjän-Georgian sota 2008, Krimin valtaaminen ja Itä-Ukrainan separatistikapinan synnyttäminen

”Mielipidejakauma Nato-jäsenyyden suhteen on viime aikoihin saakka ollut hämmästyttävän vakaa.”

Venäjän toimesta, sen enempää kuin toisaalta Trumpin valinta 2016 ja Yhdysvaltojen yksipuolinen vetäytyminen Afganistanista, eivät näytä suuremmin mielipiteiden jakaumaan vaikuttaneen ennen vuotta 2021. Ne ovat kyllä voineet, suuntaan tai toiseen, vaikuttaa mielipiteiden intensiivisyyteen. Nämä tapahtumat eivät myöskään merkittävästi vaikuttaneet ulko- ja turvallisuuspoliittisen ja puolustuselonteon linjauksen valmisteluun ja eduskuntakäsittelyyn.

Poliittisesti jakauma liittoutumisen suhteen on ollut sikäli selvä, että kaksi puoluetta, kokoomus ja ruotsalainen kansanpuolue ovat tekemiensä puoluepäätösten mukaan Nato-jäsenyyden kannalla. Muut puolueet ovat olleet liittoutumattomuuden kannalla, mutta pitävät ehkä vasemmistoliittoa lukuun ottamatta tärkeänä myös jäsenyyismahdollisuuden säilyttämistä eli sitä mitä harhaanjohtavasti kutsutaan ns. Nato-optioksi.

Mielipidejakaumat puolueiden sisällä ovat suurehkoja. Kokoomuksen ja RKP:n kannattajakunnassa on jäsenyyden torjuria myös merkittävä vähemmistö, mikä ei kuitenkaan puolueiden johdossa näy. Nato-jäsenyyden kannattajia on myös kaikkien muiden puolueiden kannattajissa, mutta ei välttämättä enempää kuin kokoomuksessa Nato-vastustajia.

Tämä kansalaismielipide on ollut pitkään pidäke sille, etteivät kokoomus tai RKP ole halunneet tehdä jäsenyydestä ainakaan minkäänlaista vaalikysymystä, koska sillä ei vaaleja voitettaisi. Edellinen vakavampi mutta pian kokoon kuivunut yritys oli Alexander Stubbin ulkoministerikaudella, jolloin hänen avustajansa kävi USA:n lähetystössä lupaamassa kokoomuksen vievän Suomen seuraavalla vaalikaudella Natoon. Kokoomustaustainen presidentti Sauli Niinistö ei kuitenkaan ole tälle ajatukselle lämmennyt.

Vuoden 2021 lopulla alkanut uusi vaihe Venäjän Ukraina ja Natoon kohdistuvassa avoimessa uhittelussa, jossa sotilaallista voimankäyttöä ei ole suljettu pois – tai oikeammin konfliktin laajentamisessa, sillä muunlaisen painostuksen ohella on Venäjä vuodesta 2014 alkaen käyttänyt sotilaallista voimaa Ukrainaa vastaan tukeessaan separatisteja Donbasissa ja ottaessaan Krimin haltuunsa – on kuitenkin näyttävästi muuttanut tilannetta. On hyvin mahdollista, että Venäjä myös käyttää Ukrainan rajalle keskittämäänsä sotilaallista voimaa taas uuteen, avoimeen ja laajempaan aggressioon. Se varmasti vaikuttaa mielipiteisiin, mutta perusasetelma pysyy samana, vaikka uusiin sotatoimiin ei ryhdyttäisikään.

Venäjän esittämiin vaatimuksiin on myös reagoitu vahvasti siltä osin, kun niihin kuuluu Naton laajentamisen pysäyttäminen ja jonkinlaisen Venäjän etupiirin rajaaminen sen naapurialueille. Tällaista suvereenille valtiolle kuuluvaa turvallisuuspolitiikan valinnanvapauden rajoittamista eivät hyväksy Suomessa nekään, jotka eivät näe perustelluksi liittoutumattomuudesta luopumista. Tämä on myös tehty hyvin selväksi kaikissa julkisissa esiintymisissä.

Nyt Venäjän uhittelu ja aggressiivinen käyttäytyminen on rohkaisseut jo pitkään Nato-jäsenyyden kannalla olleita esiintymään avoimesti sen puolesta. Nato-jäsenyyden kannatus ei näy kovin suuresti nousseen, mutta mielipiteensä muuttaneet ovat kuitenkin siitä halukkaasti kertoneet. Vaikka monet mielipidetiedustelut asiasta ovat enemmän mielipidejohdatusta kuin -tutkimusta, antavat ne epäilemättä luotettavan tuloksen siltä osin, miten epävarmojen ja kantansa avoimena pitävien

”Se mitä mielipidemittaukset eivät tuo esiin on intensiivisyys, jolla jäsenyyttä kannatetaan tai vastustetaan.”

Naton pääsihteeri Jens Stoltenberg ja Suomen presidentti Sauli Niinistö tapasivat Suomessa.

määrä on selvästi lisääntynyt ja jäsenyyden vastustuksen määrä vähentynyt. Jäsenyyden kannattajien määrä ei ole kuitenkaan ole kovin paljoa noussut ja jäsenyyden vastustajia on edelleen selvästi enemmän kuin sen kannattajia.

Kokoomus, joka kertoo yli 20 vuotta halunneensa viedä Suomen Natoon, on nyt myös puheenjohtajansa Petteri Orpon suulla puolueensa sisältä tulevia paineita myötäillen virittäytynyt pöhistelemään ensin vaatimalla Nato-jäsenyyden toteuttamista ”lähiaikoina” ja sen jälkeen vaatimalla kaikilta muilta puolueilta selvää Nato-kantaa. Joissain puheenvuoroissa on kerrottu tämän olevan puolueelle ”hallituskysymys”. Sittenkin Orpo on kuitenkin Paasikivi-seuran puheessaan palannut lähemmäksi konsensuaalista Suomen linjaa. Olisi aika rohkeata olettaa, että muut puolueet olisivat valmiita tarkistamaan Suomen turvallisuuspolitiikan pitkää linjaa vain siitä ilosta, että saisivat kokoomuksen hallitukseen.

Nato-jäsenyyden kannattajat ovat siten joutuneet pitkään tyytymään siihen, että Nato-jäsenyys säilyy mahdollisena vaihtoehtona Suomen turvallisuuspolitiikassa. Sen lisäksi he ovat kuitenkin tehneet töitä sen eteen, että Suomen asemaa Naton

kumppanimaana jatkuvasti hivutetaan siten, että se muistuttaisi mahdollisimman paljon Nato-jäsenyyttä. Tässä heidän apunaan ovat olleet monet toimijat mediassa sekä jotkut ulkoministeriön ja puolustusvoimien viranhaltijat, jotka joskus lojaalisuuden rimaa hipoen ovat ujuttaneet maamme lähemmäksi Natoa.

Kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta on turvallisuuspoliittinen, ei ideologinen. Jos Nato-jäsenyys halutaan ymmärtää vain ideologisena sitoutumisena demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien puolustamisen arvoihin, ei siihen tältä kannalta ole huomauttamista. Samalla täytyy kuitenkin muistuttaa, että Naton sietokyky näitä arvoja vastaan toimivia omia jäsenvaltioitaan kohtaan on ollut menneisyydessä sotilasdiktatuureja myöten korkea, eikä se nytkään näytä joutuvan koetukselle, kun Puola, Unkari tai Turkki toimivat näiden arvojen vastaisesti. Meillä ei myöskään ole, yhtä vähän kuin Ruotsilla tai Irlannilla, jotain kummallista "lännettymisvajetta" joka edellyttäisi meiltä Nato-jäsenyyttä osoittaaksemme kuuluvamme liberaaleihin demokratioihin.

Suomi on yksiselitteisesti demokratiaan, oikeusvaltioon ja ihmisoikeuksien puolustamiseen sitoutunut maa. Vierastan kuitenkin sitä, että juuri nämä kriteerit tekisivät meistä länsimaan. Ei vain siksi, että kaikki ns. länsimaat eivät ole niitä johdonmukaisesti noudattaneet, vaan vielä enemmän siksi että pidän näitä arvoja universaaleina. On siksi virhe kutsua niitä läntisiksi arvoiksi ja tehdä niistä siten välineitä eri sivilisaatioiden välisessä kilpailussa.

Tässä suhteessa huolestuttavinta ja eniten kysymyksiä herättävä asia on kehitys Yhdysvalloissa sen vuoksi, että se on Natoa ylläpitävä voima ja transatlanttinen suhde Naton olemassaolon oikeutus. Yhdysvaltain heikkenevä sitoutuminen niihin sodanjälkeisen maailmanjärjestyksen monenkeskisiin järjestöihin ja pelisääntöihin, joita se on ollut itse keskeisesti luomassa, oli jo ennen Trumpin presidenttikautta näkyvissä.

Tilanne ei ole Joe Bidenin presidenttikauden myötä suinkaan palannut entiselleen. Niin Donald Trump kuin Biden selvästi näkevät vastakkainasettelun ja kilpailun Kiinan kanssa Yhdysvaltain suurimpana haasteena, eikä Eurooppa ole enää amerikkalaisten silmissä tärkein saatikka ainut kiinnostuksen kohde. Biden on toki korostanut USA:n sitoutumista Natoon, mutta tehnyt myös Afganistaniin houkuttelemiaan liittolaisia ja tukemaansa Afganistanin hallitusta kuulematta päätöksen vetää joukkonsa maasta, mikä väistämättä johti Talibanin valtaannousuun ja muiden sitä vastaan sotineiden pikaiseen poistumiseen maasta.

Henry Kissingerin kerrotaan jo vuosikymmeniä sitten järkyttäneen norjalaisia heittäessään jossain tilanteessa ajatelman "who cares about Northern Norway – just a few reindeer". Sanoiko hän jotain tällaista ja missä on epävarmaa ja epätodennäköistäkin, vaikka se sinänsä onkin linjassa hänen monesti kaikkia pikkuvaltioita myös Natossa väheksyneiden lausuntojensa kanssa. Sitkeä epäily tällaisesta mahdollisesta heitosta on monien muidenkin syiden ohella kasvattanut epävarmuutta sen suhteen, miten Yhdysvallat tiukan paikan tullen tulkitsee ja toteuttaa Nato-sitoumuksiaan.

Yhtä lailla on aihetta kysyä, miten perusteltua ja kestäväää on hehkuttaa transatlanttista arvoyhteisöä. Arvojen erilaisuus ja osin vastakkaisuus korostui radikaalisti Trumpin presidenttikautena, mutta erot ovat olleet olemassa ennen hänen presidenttikauttaan ja ovat jatkuneet myös hänen seuraajansa aikana, vaikkakin selvästi vaimeampina. Trump ja hänen kannattajansa ovat ottaneet republikaani puolueen täysin haltuunsa ja on mahdollista, että Trump jo kahden vuoden kuluttua palaa puolueensa ehdokkaana presidentiksi.

Transatlanttisen arvoyhteisön murentuminen ei kuitenkaan ole ollut vain Trumpiin liittyvä asia. Toki myös Euroopasta löytyy Trumpin hengenheimolaisia, jotka mieluiten perustaisivat USA -suhteen aivan toisenlaisiin arvoihin, kuin mihin se historiallisesti on pohjautunut.

Tällä kommentilla en tietenkään ole nostamassa Venäjää tai Kiinaa hyväksyttävämmiksi yhteistyökumppaneiksi. Ero on siinä, ettei näitä autoritaarisesti johdettuja maita edes missään historiansa vaiheessa, saatikka nyt, ole pidetty eurooppalaisten kanssa samaa arvomaailmaa jakavina kumppaneina. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö molemmissa toivottavasti ole kasvava määrä ihmisiä, jotka haluaisivat nähdä maansa sitoutuneina demokratiaan, ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioon ja jotka ansaitsevat kaiken arvostuksemme ja tukemme.

Tämä ei myöskään tarkoita sitä, etteikö Yhdysvallat ole ja pysy tärkeänä yhteistyökumppanina Euroopalle. Meillä on paljon sekä yhteisiä intressejä että arvoja, jotka perustelevat tärkeän transatlanttisen suhteen vaalimista. Ei kuitenkaan pidä olla sinisilmäinen sen suhteen, että ne amerikkalaisten puolella aina automaattisesti olisivat yhteneviä Euroopan intressien ja arvojen kanssa.

Ns. Nato-optio

Turvallisuuspolitiikkaa tehdään ajassa ja varautuminen olosuhteiden suuriinkin muutoksiin perusteele sitä, että Suomi on myös ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteoissa aina korostanut, että Suomella suvereenina maana on myös ETYK:n päätösasiakirjassa vahvistettu mahdollisuus ja oikeus harkita sotilaallisesta liittoutumattomuudesta luopumista, jos sen näemme jossain tilanteessa turvallisuudellemme välttämättömäksi ja sitä edistäväksi asiaksi.

Tätä eivät korosta vain ne, joiden toiveissa ja ohjelmassa on jo pitkään ollut liittoutumattomuudesta luopuminen ja hakeutuminen Naton jäseneksi. Myös ne, jotka näkevät liittoutumattomuuden edelleen oikeaksi valinnaksi eivät ole halunneet sulkea Nato-jäsenyyttä ikuisiksi ajoiksi pois.

Se ei kuitenkaan ole tarkoittanut Naton odotushuoneeseen asettautumista ja sen odottamista, milloin aika on kypsä liittymiselle. Se ei tarkoita enempää eikä vähempää kuin sitä, että ylläpidämme jokaiselle suvereenille valtiolle kuuluvaa oikeutta valita itselleen parhaiten sopiva turvallisuusratkaisu. Tämän korostaminen on tärkeätä varsinkin nyt, kun tämä mahdollisuus viime vuosisadan suurvaltapolitiikkaan kuuluneen etupiirijattelun merkeissä halutaan kieltää.

Sotilasliittoon liittyminen ei ole kuitenkaan vain ilmoitusasia. Natoon voi toki jättää liittymishakemuksen milloin vain, mutta Natolla ei ole mitään optiosopimuksen kaltaista velvollisuutta hyväksyä sitä. Nyt sisään jätettynä Suomen hakemus varmaan nopeasti hyväksyttäisiin mutta kaikissa tilanteissa näin ei välttämättä ole. Siksi on tärkeätä, että Nato myös jännitteisessä kansainvälisessä tilanteessa pitää kiinni ns. avoimien ovien politiikastaan eli on valmis ottamaan vastaan jäsenekseen uusia maita, jos ne täyttävät oikeusvaltion ja demokratian ehdot ja kansa on hakemuksen takana.

”Selvin, kiistattomin ja ainoa varma tapa varmistaa kansan tuki sotilasliiton jäsenyydelle on kansanäänestys.”

Naton pääsihteeri Jens Stoltenberg keskustelelee rajajääkärien kanssa Santahaminassa. Vieressä Suomen puolustusministeri Antti Kaikkonen.

Selvin, kiistattomin ja ainoa varma tapa varmistaa kansan tuki sotilasliiton jäsenyydelle on kansanäänestys, jollainen Suomessakin olisi järjestettävä, jos jäsenyys joskus tulisi ajankohtaiseksi. EU-jäsenyys on Suomessa kuten muissakin uusissa EU-jäsenmaissa hyväksytty kansanäänestyksessä. Useimmissa kylmän sodan päättymisen jälkeen Natoon liittyneissä maissa on sotilaallinen liittoutuminen samoin myös hyväksytty kansanäänestyksellä. Ne maat, joissa kansanäänestystä ei ole järjestetty eivät ensimmäisinä tule mieleen demokratian mallimaina.

Kansanäänestyksen järjestämistä, jos Nato-jäsenyys ajankohtaistuisi, pidettiin pitkään selvänä myös Suomessa. Sittemmin on epäilyjä alkanut esiintyä. Näitä ovat esittäneet etupäässä Nato-jäsenyyden kannattajat, jotka pelkäävät jäävänsä vähemmistöön. Tilanne, jossa hallituksen esittämä ja kannattama Nato-jäsenyys ei saisikaan kansanäänestyksessä enemmistöä taakseen, olisi sekä demokratialle että turvallisuudelle vakava asia. Vastaus tällaiseen pelkoon ei kuitenkaan voi olla kansanäänestyksen sivuuttaminen.

Yhä useammin viitataan myös siihen, miten kansanäänestys voi houkuttaa ulkoa tulevaa hybridivaikuttamista. Tällä viitataan epäilyyn siitä, että Venäjä pyrkisi erilaisin tavoin vaikuttamaan tulokseen sille epämieluisan Suomen Nato-jäsenyyden torjumiseksi. Aiheeton ei pelko ole. Tiedämme, että venäläiset ovat yrittäneet vaikuttaa niin Yhdysvaltain presidentinvaaleihin kuin brittien Brexit-kansanäänestykseen. Vaikutusyrittäjiä voi pitää osoitettuna, mutta ei sitä, että tämä olisi vaikuttanut myös lopputulokseen.

Tällaiset vaikuttamisyrittäykset eivät ole sinänsä uutta. Ulkovallat ovat pyrkineet sekä avoimin propagandakeinoin että salaisten agenttiansa välityksellä vaikuttamaan muihin maihin, jotta ne toimisivat vaikuttajan intressejä palvelevalla tavalla, niin vaaleissa kuin niiden välillä. Vaikuttamiseen käytettyjen välineiden kirjo on vain laajentunut, kun myös kybermaailman uusimpia teknologioita on käytössä disinformaation levittämiseen tai jopa vaalitulosten väärentämisyrittäksiin.

Suomessakaan tämä ei ole uutta, onhan meillä 1950- ja 60-luvuilla koettu niin rupla- kuin dollarivetoista vaikuttamista. Vaikuttamista on nähty niin idän kuin lännenkin suunnalta. Jälkimmäisen suunnan vaikuttamisyrittäksiin on Suomessa suhtauduttu huolettomammin ja suopeammin kuin idän suunnan. Vaikka kummastakaan suunnasta tapahtuvaan vaikuttamiseen ei tule suhtautua sinisilmäisesti on toki todettava, että idän suunnalta – ei vain Venäjältä vaan nykyisin myös Kiinasta – tuleva vaikuttaminen on sekä laajuudeltaan että laadultaan ollut vaarallisempaa ja sitä on herkemmin jäänyt kiinni joko harmaalle vyöhykkeelle sijoittuvien tai kokonaan laittomien keinojen käytöstä.

Avoimessa ja demokraattisessa yhteiskunnassa on kuitenkin hyvin kyseenalaista ryhtyä itse rajoittamaan demokratiaa sillä perusteella, että sen päätöksentekoon voidaan kohdistaa hybridivaikuttamista. Niinhän tapahtuu kaikissa vaaleissa, joissa isolla rahalla halutaan ostaa mieluinen vaalitulos, eikä mahdollisessa Nato-äänestyksessä Sanoma-konsernin ja muun median panos tule olemaan vähäinen. Ei Nato-jäsenyys voi olla sen vaikeampi asia antaa kansalaisten ratkaistavaksi kuin EU-jäsenyys tai se, kenelle valtiollisissa vaaleissa haluamme uskoa valtiojohdon. Hybridivaikuttamista on toki silloin odotettavista Venäjältä ja muualtakin, mutta emme voi luopua kansan suvereniteettiin nojaavan demokratian perusteista sen vuoksi, että siihen voi kohdistua myös epätoivottavia vaikuttamisyrittäjiä. Sehän asettaisi kyseenalaiseksi minkäänlaisten vaalien järjestämisen koska niihin voidaan yrittää ulkoa vaikuttaa.

Natoon liittyminen tai liittymättä jättäminen luonnollisesti koskettaa ja kiinnostaa ulkovaltoja, ja olisi vastuutonta jättää huomiotta ja arvioimatta siihen liittyviä ulkovaltojen pyrkimyksiä, intressejä ja reaktioita.

”Ei Nato-jäsenyys voi olla sen vaikeampi asia antaa kansalaisten ratkaistavaksi kuin EU-jäsenyys tai se, kenelle valtiollisissa vaaleissa haluamme uskoa valtiojohdon.”

EU, Nato ja kansallinen puolustus Suomen turvana

< *Naton ilmavoimien harjoitus Baltian maissa.*

Nato-maat Saksa, Italia ja Puola harjoittelivat Suomen ja Ruotsin kanssa.

Toisin kuin helposti saatetaan ajatella eivät EU, Nato ja kansallinen puolustus ole toistensa vaihtoehtoja. Ne ovat kaikki Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan välttämättömiä osatekijöitä, joita kuitenkin voidaan painottaa ratkaisevasti erilaisessa suhteessa.

Nato on ollut perustamisestaan alkaen koko Euroopan ja myös Suomen turvallisuuteen vaikuttava tekijä, siitä riippumatta olemmeko pitäneet siihen etäisyyttä, olleet kumppanuusyhteistyössä tai pidämmekö siihen liittymistä vaihtoehtona. Sotilasliittojen olemassaolo ja toiminta ei ole suinkaan aina toimivin tai ainakaan toivottavin tapa ylläpitää sotilaallista voimankäyttöä estävää olotilaa. Sotilaallisella varustautumisella ja sotilasliittojen toiminnalla on usein myös kielteisiä vaikutuksia. Silti on kiistatonta, että Nato kylmän sodan aikana oli osaltaan ylläpitämässä vakautta ja rajojen koskemattomuutta toisen maailmansodan jälkeen syntyneen epäsuorasti tunnustetun ja kunnioitetun etupiirijattelun puitteissa.

Entä oma kansallinen puolustus? Tuskin muista valtioista täysin riippumatonta omaa kansallista puolustusta on enää olemassakaan, edes supervalloilla. Riippuvuusaste voi vaihdella pienemmissä maissa sen mukaan paljonko ne satsaavat varautumiseen, huoltovarmuuteen ja omaan sotilaalliseen varustautumiseensa, mutta pitkäkestoista ja täydellistä riippumattomuutta itsenäisen puolustuskyvyn ylläpitämiseen ei kukaan koskaan saavuta, ja sen tavoittelun hinta voi nousta mieltömmän korkeaksi. On arvioitu, että huoltovarmuudella perusteltu maiden halu ylläpitää ja tukea omaa aseteollisuutta on merkinnyt EU-maille sitä, että aseeteollisuuden protektionistinen suojele nostaa varustelukustannuksia 30 % siitä mihin asetuotannon ja -kaupan avoimilla sisämarkkinoilla olisi mahdollista.

Tämän lisäksi ns. oman aseeteollisuuden tuoma omavaraisuus on sekin illusorista ja lyhytaikaista. Viime kädessä kansallisen riippumattomuuden oleelliseksi tekijäksi nousee se, kuinka itsenäisesti maa voi omien intressiensä turvaamiseksi käyttää suorituskykyjään (tai olla niitä käyttämättä).

Siksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan pitkänä linjana on kylmän sodan päättymisen jälkeen ollut säilyttää turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisissa mahdollisimman laajalti oma päätäntävalta. Olemme pyrkineet siihen, että käytössämme

on riittävän tehokkaat omat välineet suvereniteettimme turvaksi. Tätä peruslinjaa on kasvavassa määrin tuettu ja täydennetty kansainvälisellä yhteistyöllä niin kahdenvälisissä suhteissa ja pohjoismaisessa yhteistyössä kuin EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ja Nato-kumppanuusyhteistyön puitteissa.

Omaa valmiuttamme sotilaallisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen kriisitilanteissa on tämän yhteistyön avulla kehitetty ja lainsäädäntöämme sopeutettu sen tarpeiden mukaisesti. Lähtökohtana on kuitenkin aina se, että päätöksenteko ja ratkaisovalta Suomen sotilaallisten voimavarojen käytöstä ja niin avun antamisesta kuin vastaanottamisesta pysyy suomalaisten ja viime kädessä eduskunnan käsissä. Tästä sotilaallinen liittoutuminen tekisi lopun.

Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa todetaan, että ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeimpänä tehtävänä on estää joutuminen sotilaalliseen konfliktiin”. Jäsenyys Natossa merkitsi tätä sotatilanteessa automaattisesti Suomenkin osalta, vaikka konflikti puhkeaisi hyvin kaukana Suomen rajoilta eikä muutoin tänne ulottuisi. On ollut mielenkiintoista havaita, miten samat tahot, jotka haluavat Suomen Naton jäseneksi painottavat sitä, että konfliktin syttyessä jossain lähialueella tulimme siihen väistämättä mukaan vedetyksi. Joissain puheenvuoroissa tämä on suorastaan saanut huolestuneen sävyn siitä, että emme pidättyvytämme vuoksi pääsisikään osallistumaan tällaiseen sotaan.

Ulkopuolisia emme tietenkään olisi, jos turvallisuus lähialueilla tai Euroopassa olisi uhattuna, kuten myös ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa todetaan. Suomi on myös korostetusti painottanut EU:n Lissabonin sopimukseen hyväksytyä artiklaa 42:7. Sen mukaan ”Jos jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, muilla jäsenvaltioilla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 51 artiklan mukaisesti. Tämä ei vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen.”

Tuota viimeistä lausetta on Suomessa yritetty väittää Suomen silloisen ulkoministerin (Erkki Tuomioja) aikaansaamaksi vesitykseksi, joka heikentäisi EU:n tarjoamaa turvaa. Tosiasiassa tämän lauseen lisääminen oli tärkeämpää monille Nato-sitoumuksen vesittämistä pelkääville Nato-maille. Suomi tuki sitä tilanteessa, jossa Ruotsi oli valmis ilman sitä irtaantumaan koko artiklasta, mikä olisi ollut erittäin paha ja epätoivottava takaisku EU:n turvallisuuspoliittisen roolin vahvistamiselle.

Tätä Lissabonin sopimuksen artiklaa ei lisäyksestä riippumatta voi kuitenkin pitää samanlaisena ja yhtä pitkälle menevänä veloitteena kuin Naton 5. artik-

Suomen pääministeri Sanna Marin tapasi Ruotsin pääministeri Magdalena Andersson Helsingissä joulukuussa 2021.

laa, sillä mitään säännöstöä tai valmistelua ei ole sen suhteen, miten apua annetaan, vaan se on jokaisen jäsenvaltion omassa harkinnassa. EU:n jäsenmaista juuri mikään muu maa ei Suomen lisäksi ole osoittanut erityistä halukkuutta artiklan sisällön ja veloitteiden täsmentämiseen. Natoon kuuluvat jäsenmaat eivät useimmat ole ylipäättään olleet kiinnostuneita EU:sta sotilaallisen turvallisuuden yhteisönä pelätessään sen vain heikentävän Nato-sitoumuksen merkitystä. Muut Natoon kuulumattomat maat eivät myöskään ole olleet kiinnostuneita viemään EU:takaan varsinaisen sotilaallisen liittoutuman suuntaan.

Artikla 42:7:ään on kuitenkin vedottu kerran vuonna 2015 Ranskan toimesta Pariisin terrori-iskun jälkeen, jolloin Suomi ensimmäisenä tarjosi apuaan Ranskalle. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että Suomi lisäsi osallistumistaan YK:n UNIFIL-operaatioon Libanonissa vapauttaen siellä toimineita ranskalaisjoukkoja käyttöön muualla. Sen jälkeen Suomi on myös tehnyt lainsäädäntönsä muutokset, jotka mahdollistavat Suomelle sotilaallisen avun antamisen ja vastaanottamisen erilaisissa kriisitilanteissa, sen mukaisesti kuin itse päätämme. Lainsäädäntö-

muutoksen motivaatio oli kuitenkin ensi sijassa vastaaminen pohjoismaisen ja erityisesti Suomen ja Ruotsin kahdenvälisen sotilaallisen yhteistyön tarpeisiin, ennemmin kuin Naton kumppanuusyhteistyöhön tai EU-solidaarisuuslausekkeen tarpeisiin.

EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kuuluvan Euroopan puolustusyhteistyön kehittämiseksi ja vahvistamiseksi on kuitenkin viimeisen viiden vuoden aikana tehty enemmän konkreettista edistystä merkitsevää työtä kuin edeltäneen neljäkymmenen vuoden aikana, kuten puolustukseen liittyvän ns. Pysyvän Rakenteellisen Yhteistyön (PRY) käyttöönotto.

EU:ssa työn alla olevassa ns. strategisessa kompassissa unionin toimintakyvyn kehittämistä koskeva osuus kattaa sekä kriisinhallinnan että keskinäisen avunannon. Kriisinhallinnan osalta pyritään vahvistamaan unionin valmiutta kokonaisvaltaiseen ulkoiseen toimintaan ja nostamaan tavoitetasoa. Keskeisiä kysymyksiä ovat muun muassa kriisinhallintarakenteiden, rahoituksen, harjoitusten, joukkojenmuodostuksen ja nopean toiminnan kehittäminen.

Suojelun alla käsiteltäviä kokonaisuuksia ovat resilienssiin ja yhteiskäyttöympäristöihin liittyvät teemat kuten mm. kyber- ja hybridiuhat, avaruuden ja puolustuksen yhteydet, merellinen turvallisuus, energiaturvallisuus ja ilmastonmuutos. Kompassin avulla on tarkoitus kattaa teemoja, joita globaalistrategian hyväksymisen aikaan oli pohdittu vain vähän turvallisuus- ja puolustuskulmasta.

Suorituskykyjen kehittäminen kattaa sekä siviili- että sotilaspuolen. Sotilaallisten suorituskykyjen kehittämistä pyritään ohjaamaan huomioiden myös uudet puolustusaloitteet, kuten pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY), EU:n puolustusrahasto (EDF) ja puolustuksen vuosittainen arviointi (CARD). Siviilikriisinhallinnassa työtä suorituskykyjen kehittämiseksi jatketaan vuonna 2018 tehdyn ja vuonna 2023 hyväksyttävän uuden ns. EU:n siviilikriisinhallinnan kompaktisopimuksen pohjalta. Osio kattaa myös kriittisen infrastruktuurin, huoltovarmuuden ja uudet teknologiat.

Tässä EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan työkalujen vahvistamisessa myös Suomi on aktiivisesti ja aloitteellisesti mukana, kuten pitääkin olla. Olemme myös kahdentoista muun maan mukana Ranskan nk. interventioaloitteessa, joka tähtää osallistuvien maiden toimintaedellytysten vahvistamiseen kriisinhallintaoperaatioissa parantamalla tilannetietoisuutta ja päätöksentekovalmiutta niistä päätettäessä. Kannatettavaa ja tarpeellista yhteistyötä, jonka heikkous kuitenkin on, että Ranska ei ole halunnut toteuttaa tätä EU-rakenteiden puitteissa, vaikka PRY

”Euroopan puolustusyhteistyön kehittämiseksi ja vahvistamiseksi on kuitenkin viimeisen viiden vuoden aikana tehty enemmän konkreettista edistystä merkitsevää työtä kuin edeltäneen neljäkymmenen vuoden aikana.”

Luotiin nimenomaan juuri tällaisia hankkeita varten. Ranskan omien intressien valvonta tosiasiaa näin heikentää EU:n yhtenäistä toimintakykyä ja ylläpitää tarpeettomia jakolinjoja unionin sisällä.

On painotettava sitä, että etenkin Saksassa toisinaan viljelty lennokka retoriikka ”eurooppalaisen armeijan” luomisesta ei miltään osin kosketa todellisuutta. Tällaista ”eurooppalaista armeijaa” ei tulla luultavasti koskaan näkemään. Omien kansalaisten sotaan määrääminen on varmaan viimeinen asia, joka luovutetaan ylikansalliseen päätöksentekoon. Ei sotilasliitto Natollakaan ole mitään omaa ”Nato -armeijaa” vaan sotilasliitto koordinoi ja valmistautuu jäsenmaiden kansallisten armeijoiden johtamiseen kriisitilanteissa.

Euroopan Unionin puolustusyhteistyö ei siten tähtää Naton korvaamiseen, jota useimmat EU:n Nato-jäsenet edelleen kavahtavat. Se ei ylipäätään liity ensi sijassa ns. kovan aluepuolustuksen tehtäviin, vaan EU:n kriisinhallintavalmiuksien kehittämiseen. Taustalla on Euroopassa vahvistunut ymmärrys siitä, että EU:lla täytyy olla mahdollisuus vastata sen välttämättömäksi näkemien kriisinhallintatehtävien hoitamiseen myös tilanteissa, joissa Naton resurssit syystä tai toisesta (USA? Turkki?) eivät ole käytettävissä.

Kaikki tällainen kriisinhallintavalmiuksien, puolustusteollisen yhteistyön ja EU-maiden kriisinsietokyvyn vahvistaminen palvelee samalla aina myös perinteisen aluepuolustusvalmiuden parantamista ja sen kustannustehokkuutta, ja saattaa tarjota hybridisodankäyntiin tehokkaampia puolustusvälineitä kuin mihin sotilasliitto Nato kykenee.

Venäjä, Nato ja Suomen turvallisuus

Kun Suomessa keskustellaan mahdollisesta Nato-jäsenyydestä, on kyse aina siitä, millaisena uhkana Venäjän koemme ja miten Venäjän naapurina parhaiten voimme turvallisuttamme vahvistaa. Tällöin on hyvä ja välttämätöntä että voimme keskustella ja arvioida Venäjän toimintaa avoimesti ja ajatuksiamme peittelemättä.

Toki Suomen turvallisuuden avainkysymys on aina ollut suhde Venäjään, mutta pitkään toisen maailmansodan päättymisen jälkeen sitä ei voitu eikä haluttu avoimesti tarkastella. Tämä pidättyvyys saavutti huippunsa 1970-luvulla, jota on nyt tullut muotiin käsitellä Yleisradion raflaavaa mutta pamfletinomaista tv-sarjaa myöten suomettumisen aikana. On osattava erottaa se, mikä tuon ajan ilmiöissä oli Venäjä/Neuvostoliiton intressien välttämätöntä huomioon ottamista ja mikä täällä omaksuttua ”itsesuomettumista”. Ajan ihmisten puheiden ja toimien osalta on osattava nähdä myös niiden vaikuttimien erot. Ja ennen kaikkea on myös ymmärrettävä miksi ja miten tuo sama kausi oli Suomelle tosiasiasa myös vahvan lännetytymisen ja hyvinvointivaltion menestyksekkään rakentamisen aikaa.

Aikakautta on vaikea käsitellä ilman että tekee tiliä myös omasta asemastaan tuona aikana. ”Neuvostovastaiseksi” luonnehditun Ydin-lehden päätoimittajana ja taistolaisvetoisen Rauhanpuolustajien kilpailijaksi nähdyn sitoutumattoman rauhanliikkeen aktiivina minulla on siihen oma näkökulmani. Olin tuomitsemassa niin Tshekkoslovakiassa miehityksen kuin reaaliosialismileirin toisinajattelijoihin kohdistetut vainot. En kuulunut Mirjam Vire-Tuomisen kuuluisan rauhanlakialoitteen allekirjoittajiin, vaikka sen monet SDP:nkin kansanedustajat allekirjoittivat. Sain HYY:n edustajistossa kepulaisiltakin pyyhkeitä, kun en yhtynyt vaatimaan taistolaisten ”mustassa kirjassa” tuomittujen kirjojen poistamista tutkintovaatimuksista. Jätin Urho Kekkosen valitsijamiesehdokkuuden väliin vuonna 1978.

Tällä en tahdo sanoa, etteikö minultakin noilta vuosilta löydy lausumia, joita ei voi punastelematta toistaa. Paitsi ulkopoliittisen toimintakelpoisuuden osoittamista zeitgeist vaati vasemmistodemareiltakin sosialistista sanaradikalismia, joka neuvostokommunistien silmissä tuomittiin minuunkin liitettyä trotskilaisuutena tai maolaisuutena, kun siihen ei liittynyt reaaliosialismin kritiikitöntä ihailua. Sosialidemokraatit saattoivat esiintyä myös pitkälti samassa hengessä, kuin Arvo Korsimo joka maalaisliiton puoluesihteerinä oli viemässä puoluettaan ”niin vasemmalle että hirvittää”. Samalla tavoin kuin maalaisliitto tällä politiikalla patosi korpikommunismien kannatusta niillä seuduilla, joilla muilla puolueilla ei ollut jakoa, olivat marxilaiset nuordemarit jonkinasteinen taistolaisuuden tulppa.

Ilmankos kokoomusnuorten edustaja Teiniliiton liittokokousta tervehtiessään huudahtikin: ”Eläköön imperialismin ja sosialidemokratian vastainen Teiniliitto!”.

Suomalaisen menneisyydenhallinnan ja historian ymmärryksen kannalta on tuotakin aikaa kyettävä avoimesti käsittelemään. Se, miten avoimesti kansakunnat ovat valmiita arvioimaan omaa historiaansa myös sen vaikeimpien ja synkimpien vaiheiden osalta, kertoo paljon niiden itsetunnosta ja kyvystä hallita ei vain menneisyyttään vaan myös tulevaisuuttaan. Historiattomuus, jossa menneisyyttä ei tunneta eikä ymmärretä ja siitä nostetaan käsiteltäväksi ja kauhisteltavaksi vain irrallisia tapahtumia ja vaiheita, on ajallemme ominainen vitsaus. Ei välttämättä niin, että historian tuntemattomuus johtaisi sen toistumiseen, mutta mitä vähemmän siitä tiedetään ja sitä ymmärretään, sen suurempi on mahdollisuus jäädä historiallisten myyttien vangiksi. Jos emme tiedä ja tunne sitä, miten ja mistä olemme tulleet siihen, missä olemme tänään, emme myöskään pysty kunnolla näkemään tulevaisuuteen.

Menneen ajan tilanteet on myös kyettävä myös erottamaan nykyisistä asetelmista. Se mikä on muuttunut ja tervehdyttänyt ilmapiiriä ns. suomettumisen ajasta on se, ettei kenelläkään Suomessa ole enää tarvetta tai syytä vaieta Venäjän sisäisestä yhä autoritaarisempaan suuntaan kääntyneestä kehityksestä tai siitä, miten Venäjä on rikkonut kansainvälisiä sopimuksia ja käyttänyt voimapolitiikkaa mm. varustamalla ja rahoittamalla Venäjän tuesta täysin riippuvaisia Itä-Ukrainan separatisteja ja siitä, miten se on miehittänyt Krimin sotavoimillaan ja liittänyt sen osaksi Venäjää. On myös ilmeistä, että Venäjä on tehnyt vahingollisia kyberhyökkäyksiä ja on vahvoja näyttöjä siitä, että sen agentit ovat syllistyneet ulkomailla laittomuuksiin aina murhia myöten. Näitä rikoksia ei tule vähätellä ja sivuuttaa sillä perusteella, että myös jotkut Nato maat tai niiden tukemat valtiot ovat, joskin pienemmässä mittakaavassa, syllistyneet samanlaisiin tekoihin.

Suomen poliittinen johto on siten selkeästi todennut ja tuominut tällaiset rikkomukset ja olemme varauksetta mukana näiden johdosta EU:ssa tehdyissä pakotepäätöksissä. Tässä yhteisrintamassa tulee myös pysyä, vaikka samanaikaisesti olemme halunneet nostaa kriittistä keskustelua EU:n pakotepoliittikan puutteista, tehottomuudesta ja epäjohton mukaisuudesta.

Venäjän rikkomuksista ei tule vaieta ja olla ottamatta niihin kantaa, mutta sekin voidaan toki tehdä monella erilaisella tavalla ja sävyllä. Monissa maissa näkee samoin kuin Suomen iltapäivälehdissäkin, somesta puhumattakaan, paljon epäanalyyttistä ja tarkoituksellisen konfliktinhakuista tapaa käsitellä Venäjää manikelaisten hyvän ja pahan välisen taistelun jälkimmäisenä osapuolena.

Kun kylmä sota päättyi ja Neuvostoliitto hajosi, nousi Venäjän johtoon Boris Jeltsin. Hänen kautensa alkuaikoina eläteltiin lännessä toiveita siitä, että Venäjä jättäisi autoritaarisen menneisyytensä historiaan ja että maasta voisi kehittyä liberaalin demokratian pelisäännöt sisäistävä ja niiden mukaan toimiva markkinatalousmaa.

Kuten tiedämme nämä toiveet eivät toteutuneet. On kuitenkin tarpeen pohtia kysymystä, miksi näin kävi, ja olisivatko myös Venäjän ulkopuoliset voimat eli länsimaat voineet tehdä jotain toisin niin että näin ei olisi käynyt.

Markkinatalouden omaksuminen ainakin meni länsimaaisia neuvoja seuraten pieleen. Kiireesti toteutettu yksityistäminen ei johtanut toimivaan markkinatalouteen vaan oligarkkitalouden syntyyn. Oligarkkitalous ei suosi eikä tuo demokratiaa, vaan tuottaa sen toimivuudelle suuria ongelmia kuten voidaan nähdä myös Ukrainassa ja vaikkapa Yhdysvalloissa. Oligarkkitalous on monin tavoin symbiootissa riippuvuussuhteessa poliittisen vallan kanssa. Sen voi ilmaista esimerkiksi näin: Yhdysvalloissa pääsee presidentiksi miljardöörien tuella, Venäjällä miljardööriksi presidentin tuella.

Maailmansodan jälkeisessä kylmässä sodassa vastakkain olivat Yhdysvallat ja Neuvostoliiton johtamat blokit. Kommunismin romahdettua itäblokki ja Neuvostoliitto hajosivat mitä seurasi lyhyt ohimenevä liennytyksen kausi. Sen jälkeen Yhdysvallat ja sen liittolaisten suhteissa Venäjään on jälleen palattu kyräilyyn, kilpailun ja varustautumisen luonnehtimaan vastakkainasetteluun ja voimapolitiikkaan, kuitenkin ilman samanlaista ideologista ulottavuutta joka aiempaan kylmään sotaan liittyi.

Syyliseksi tähän vastakkaisuuteen on lännessä julistettu Venäjä. Sen käyttämä voimapolitiikka sekä osallisuus vastustajiinsa ja kriitikoihinsa kohdistamiin rikolisiin kyber- ja myrkytysattentaatteihin myös rajojensa ulkopuolella ovat kiistatontaasti tuomittavia kansainvälisen oikeuden loukkauksia, joihin on ollut perusteltua ja tarpeen reagoida ja joiden jatkumiseen myös suuremmassa mittakaavassa on ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa myös tarpeen varautua.

Venäjän ja lännen vastakkainasettelun kärjistymiseen ovat vaikuttaneet myös lännen eräät toimet ja virheet kylmän sodan päättymisen jälkeen. Muistan hyvin, miten vajaa kymmenen vuotta sitten ennen Ukrainan kriisin kärjistymistä ja Krimin valloitusta EU-ulkoministerikokouksen lounasvieraina oli Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov. Pitkässä puheenvuorossaan hän mm. totesi, että kun EU

vuonna 2008 perusti itäisen kumppanuuden kuuden entisen neuvostotasavallan – Ukraina, Valkovenäjä, Moldova, Georgia, Azerbaidzhan ja Armenia – kanssa, Venäjä ehdotti komissiolle, että he voisivat tulla tähän mukaan tarkkailijoina, mutta eivät saaneet mitään vastausta.

Yksikään läsnäoleista EU:n 28 ulkoministeristä, ulkosuhdekomissaari tai Korkea Edustaja ei kommentoinut tätä Lavrovin toteamusta. Pidin tätä sen verran kummallisena, että muutaman viikon päästä seuraavan EU ulkoministerikokouksen lounaskeskustelussa, kiinnitin huomiota siihen, ettei kukaan vastannut Lavroville. Niin kävi nytkin, sillä kukaan ei kommentoinut asiaa.

EU:n itäinen kumppanuus ei koskaan ollut tarkoituksella suunnattu Venäjää vastaan eikä tähännyt EU:n muita poissulkevan etupiirin luomiseen, vaan se oli tarkoitettu poliittiseksi ja taloudelliseksi kädenojennukseksi maille, joiden demokratia- ja talouskehitystä EU oli valmis tukemaan niiden itsensä esittämien toiveiden mukaisesti.

Venäjän silmissä itäinen kumppanuus ja se, että sen innokkaimmiksi ja näkyvimiksi tukijoiksi ilmoittautuivat Puola, Ruotsi ja Liettä – kolmikko, joka joskus jonkinlaisena ”Pultava-koalition” tuntui hakevan revanssia yli kolmesataa vuotta sitten kärsimälleen tappiolle – herätti kuitenkin Venäjällä epäluuloja, samoin kuin EU:n Ukrainan kanssa neuvottelema assosiaatiosopimus. Venäjä kiihotti itseään julkistamalla pitkän listan sopimuksen sille aiheuttamista haitoista ja taloudellisista menetyksistä. EU saattoi osoittaa nämä perättömiksi, mutta kun se sanoi tämän vain julkilausumissaan samalla kun kieltäytyi Venäjän ehdottamasta kolmikantakeskustelusta tällaisten väitteiden läpikäymiseksi, sekin vain kärjisti suhteita. Vähin mitä tästä voi sanoa on, että EU ei ole onnistunut politiikkansa avoimessa kommunikoinnissa.

”Vähin mitä tästä voi sanoa on, että EU ei ole onnistunut politiikkansa avoimessa kommunikoinnissa.”

Venäjän narratiivi ei kestä totuutta

Venäjän valituslista sen kohtelusta Neuvostoliiton häviämisen jälkeen on pitkä. Se alkaa siitä, miten länsi sen mielestä väärin ja yksipuolisesti laajensi tulkintaa Venäjän hyväksymästä turvaneuvoston Libyaa koskevasta päätöslauselmasta vuonna 1992 ja jatkuu sillä, miten Kosovo yksipuolisesti erotettiin Serbiasta. Painavin ja Venäjän kannalta varmasti vakavin asia on Naton laajentaminen Venäjän rajalle myös Baltiassa, joka heidän tulkintansa mukaan oli vastoin USA:n ja länsijohtajien aiemmin antamia lupauksia. Tätä ei länessä tunnusteta. Vaikka venäläisiä rauhoittavia lausuntoja siitä, ettei Natoa tuoda heidän rajalleen, kenties vilpittömästäkin tuolloin annettiin, niin sitä mitä näin haluttiin antaa ymmärtää ei koskaan laitettu paperille saatikka annettu sille virallista tai sitovaa statusta. Venäjän narratiivissa kaikki tämä kertoo siitä, miten länsi kylmän sodan päätyttyä vähät välitti Venäjän tarpeista ja itsetunnonsta vaan nöyryytti sitä monin tavoin.

Nato ei ole sen jälkeenkään lukinnut ovea uusilta laajennuksilta. Oven tulevaa aukaisemista joskus epämääräisessä tulevaisuudessa nimenomaan luvattiin vuonna 2008 Ukrainalle ja Georialle. Tämä ja Naton läsnäolon vahvistaminen Itä-Euroopassa – toki vastauksena Venäjän uhitteluun – kertoo venäläisnäkemyksen mukaan, miten Nato piirittää heitä ja tuo uusia heitä uhkaavia asejärjestelmiä heidän rajalleen.

Silmiinpistävää Putinin ja Venäjän narratiivissa on myös pyrkimys osoittaa, että he käyttäytyvät aivan samoin kuin kaksinaismoraalisesti esiintyvä länsi. Siten Venäjän narratiivissa sen miehittämien Etelä Ossetian ja Abhaasiaan irrottaminen Georgiasta rinnastetaan Serbian pommittamiseen ja Kosovon itsenäistämiseen, Venäjän toimet Venezuelassa ja Syyriassa lännen toimiin Libyassa ja Ukrainassa, USA:n vaaleihin ja brittien Brexit-äänestykseen vaikuttamisyritykset lännen sekaantumiseen Venäjän vaaleihin ja ns. väri vallankumouksille annettuun tukeen jne.

Venäjän loukatun uhrin narratiivi ei kestä kuin pieneltä osin faktoihin pidättyvää tarkastelua. Sen toistaminen perustuu epäilemättä osin kyyniseen laskelmointiin, mutta monien myös aidosti sisäistämään käsitykseen lännen kaksinaismoralisista ja Venäjän kärsimistä vääryyksistä lännen kaltoin kohteilemana. On myös lisättävä, että vaikka narratiivi pitäisi kaikilta osin paikkansa, ei se siinäkään tapauksessa anna vähäisintäkään oikeutusta tai hyväksyntää kansainvälistä oikeutta loukkaavalle voimapolitiikalle, hermomyrkyn käytölle tai kyberhyökkäyksille joihin Venäjä on syyllistynyt.

Emme myöskään voi tietää, olisiko USA:n, Naton ja EU:n toisenlainen Venäjän kohtelu tavalla, joka olisi antanut sille aidon tunteen tasaveroisemmasta asemasta lännen rinnalla, kuitenkin estänyt Venäjää turvautumasta voimapolitiikkaan geopolitiittisten haaveittensa toteuttamiseksi. Tasaveroisempi kohtelu ei myöskään olisi voinut ja saanut tarkoittaa esim. Baltian maiden tai Ukrainan suvereniteetin uhraamista Venäjän intressien tyydyttämiseksi.

Lännessä on myös kannatusta näkemykselle – näin oli myös jo Obaman aikana Yhdysvalloissa – jonka mukaan pehmeys ja myönnytykset Venäjälle vain ruokivat sen valmiutta aggressiiviseen toimintaan, joka voidaan estää vain riittävän kovalla vastavoimalla. Kun Putin ja Venäjän duuma vaikeroivat sitä, että Neuvostoliiton hajoaminen oli vuosisadan suurin geopolitiittinen katastrofi, johtaa se pelkoon, että Venäjän suurena tavoitteena olisi Neuvostoliiton aikaisen imperiumin palauttaminen entisine rajoineen.

Emme pääse Putinin tai kenenkään muun pään sisään tarkistamaan mitä he todella ajattelevat ja aikovat, vaan joudumme spekuloidaan. Siitä voinee ainakin lähteä, että venäläiset äärinternationalistit olisivat tyytyväisiä tämän geopolitiittista katastrofia edeltäneen tilanteen palauttamiseen, ainakin jos se olisi ilman kustannuksia ja riskien ottoa mahdollista.

Se että tällainen palauttamishaave kattaisi sellaisia yli sata vuotta sitten Venäjän imperiumiin kuuluneita alueita, kuten Suomi ja Puola, jotka eivät koskaan ehtineet kuulua Neuvostoliittoon, ei ole uskottavaa. Sille ei myöskään ole minkäänlaista kannatusta Venäjän kansalaismielipiteessä, jossa mielipidemittausten mukaan merkittävämpää mutta ei enemmistöön yltävää kannatusta entisten neuvostotasavaltojenkin palauttamiselle Venäjän yhteyteen on vain Ukrainan ja Valkovenäjän osalta. Vielä enemmän torjuntaa saa ajatus, että tätä palauttamista voisi edistää sotilaallisin keinoin.

Baltian maiden itsenäistyminen ja varsinkin Naton tuominen siellä heidän rajalleen hiertää, mutta laajempaa kansalaiskannatusta sille, että ne pitäisi palauttaa Venäjän yhteyteen ei Venäjällä mielipidetiedustelujen mukaan ole. Georgia lukuun ottamatta Kaukasuksen ja Keski-Aasian entisten neuvostotasavaltojen osalta ei niillä näy ongelmia Venäjän kanssa juurikaan olevan, vaan niin Venäjä kuin nämä tasavallatkin tyytyvät siihen asemaan mikä niillä on Venäjän de facto etupiirissä. Näin ainakin niin kauan kuin yhteisymmärrys säilyy Venäjän ja näiden maiden johtajien kesken ilman että kansalaisilta kysytään, mikä voi johtaa Kazakstanissa nähdyn kaltaisiin tilanteeseen. Keski-Aasia on kuitenkin se alue, jossa Venäjän ja Kiinan geopolitiittiset intressit voivat vielä törmätä toisiinsa, vaikka islamilaisen fundamentalismin torjunta niitä yhdistääkin.

Ydinkysymys Venäjälle on kuitenkin Ukrainan ja Valkovenäjän status. Venäläisen nationalismin narratiivissa Ukraina ja Valkovenäjä ovat äiti-Venäjän ydinaluetta, mitä käsitystä pönkitetään sillä, että Kiovan Rus olisi Venäjän alkukoti. Historiantutkimus ei anna yksiselitteistä vastausta siihen mistä vuonna 862 Novgorodiin valtiaksi asettunut Rurik ja hänen Kiovaan siirtyneet jälkeläisensä olivat juuriltaan kotoisin. Historioitsijat ja pseudohistorioitsijat voivat edelleenkin kiistellä siitä olivatko he suomalaisia, ruotsalaisia, normanneja ja slaaveja ja historian erilaisia tulkintoja käytetään myös nykyisissä konflikteissa. Historian vääristelyä on myös käyttänyt Putin viime kesänä julkaisemassaan yltiönationalistisessa Ukrainan ja Venäjän suhdetta käsitelleessä artikkelissaan.

Tosiasia toki on, että venäläiset, valkovenäläiset ja ukrainalaiset ovat eläneet toista tuhatta vuotta pääosin yhdessä ja että iso osa Venäjän valtaapitävistä on kaikkina aikoina ollut alkuperältään ukrainalaisia tai valkovenäläisiä. Vaikka Ukrainalla ja Valkovenäjällä oli lyhyt aikansa Saksan keisarikunnan suojeluksessa itsenäisiksi julistautuneina valtioina vuonna 1918 ja vaikka ne molemmat ovat YK:n perustajavaltiota 1945 (jotta Stalinilla olisi sentään kolme ääntä maailmanjärjestössä) ei ole kovin liioiteltua sanoa, että Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 teki niistä pitkälti pyytämättä ja yllätyksenä itsenäisiä valtioita, joiden itsenäisyystahtoa saattoi alussa epäillä.

Tänään tätä itsenäisyystahtoa ei voi kyseenalaistaa Ukrainan eikä enää Valkovenäjänkään osalta. Vaikka enemmistö kummassakaan maassa tuskin haluaa ylläpitää mitään vihamielistä vastakkaisuutta Venäjän suuntaan, on kuitenkin Putin onnistunut Ukrainaa vastaan suunnatulla painostuksellaan ja uhkailullaan sekä Valkovenäjällä tuellaan diktaattori Lukashenkalle kasvattamaan molemmissa maissa aitoa itsenäisyystahtoa, joka ei rajoitu vain ukrainaa tai valkovenäjää äidinkielenään puhuviin.

Vaikka emme sitä allekirjoita emmekä näe sen antavan minkäänlaista oikeutusta saatikka hyväksyntää Venäjän uhittelulle ja voimapolitiikalle, on tärkeä tuntea myös Venäjän narratiivi heidän piirittämistään ja suurvalta-aseman kieltämisestä mm. tuomalla aggressiivinen Naton heidän rajoilleen.

Vaikka tiedämme ettei Natolla ole tarkoitusta ja eikä edes sitä halutessaan kykyä sodan aloittamiseen Venäjää vastaan ei voi sivuuttaa sitä, että iso osa venäläisistä todella uskoo tällaiseen mahdollisuuteen. Vaikka valtion johdossa tällaista pelkoa toki lietsotaan kyynisesti ja vastoin parempaa tietoa oman voimapolitiikan oikeuttamiseksi, on historia kuitenkin sen opettanut, ettei venäläisten aitoa paranoiaa pidä aliarvioida, vaikka se ei tosiasioihin perustuisikaan.

Viron puolustusvoimain komentaja Martin Herem ja Suomen puolustusvoimain komentaja Timo Kivinen.

Venäjän narratiivia sen kohtelusta kommunismin romahdettua ei voi hyväksyä, mutta siitäkin on oltava valmis käymään dialogia jännitteiden ja vastakkaisuuksien purkamiseksi, mikä vaatii työtä jakolinjan molemmin puolin. Jos haluamme hakea liennytyä ja ulospääsyä nykyisestä vastakkainasettelusta, mikä on välttämätöntä maailman saattamiseksi pois ydinasosodan uhan alaisuudesta kestävän kehityksen uralle, on se tunnettava ja etsittävä tapaa jolla sitä voidaan yhdessä käsitellä ja purkaa, vaikka se tänään mahdottomalta näyttääkin.

Venäjän ja lännen vastakkaisuus tulee siten olemaan vielä pitkään huomioon otettava ja myös edelleen kärjistävä kilpailuasetelma ja vastakkainasettelu. Se on myös hyvin vaarallinen siksi, ettei Venäjällä ole muita lajeja kuin varustelu ja epävakauden ylläpitäminen, jossa se pystyy jotenkin tasaveroiseen kilpailuun lännen kanssa.

Suomi Naton ja Venäjän välissä

Mikä sitten olisi Naton turvatakuiden ja artikla 5:n todellinen lisäarvo Suomen turvallisuudelle? Punninta on tällöin tehtävä sen perusteella, voisiko Nato-jäsenyys olla ennaltaehkäisevänä tekijänä sille, jos Venäjä muutoin olisi hyökkäämässä Suomeen. Tätä harkittaessa toisessa vaakakupissa on se, millaisia jännitteitä, kustannuksia ja ongelmia Nato-jäsenyys toisi tullessaan sen lisäksi, että se varmistaa osallistumisemme suurkonfliktiin, jos sellainen syttyisi.

On järjenvastaista kuvitella, että Venäjä edes harkitsisi sotilaallista hyökkäystä Suomeen vain sen vuoksi, että emme ole Naton jäseniä ja sen turvatakuiden piirissä. Järjenvastaisenakaan se ei toki ole täysin mahdotonta, minkä varalle Suomi ylläpitää kokoonsa nähden maailman kenties suorituskykyisintä kansallista puolustusta. Vaikuttavin osa sen ennaltaehkäisevässä pelotteessa, jos tätä termiä haluamme käyttää, ei välttämättä suinkaan ole sen kallein osa Horneteineen ja ne korvaavine F-35 hävittäjä-pommittajineen, vaan kykymme mobilisoida 280 000 sotilaan koulutettu ja motivoitu reservi.

Suomi ei ole historiansa, geopolitiittisen asemansa tai yhteiskunnallisten olojensa vuoksi missään suhteessa verrattavissa sisäisten vastakkaisuuksien ja korrupti- on heikentämään Ukrainanaan. Meillä ei voida käyttää paikalliseen ympäristöön huomaamatta ja osan paikallisväestöstä tukemana soluttautuvia ns. ”pieniä vihreitä miehiä” jonkin osan, kuten vaikkapa Ahvenanmaan kaappaamiseksi. Ja jos Venäjä – ja kaikki muutkin maat – voivat luottaa siihen, ettei Suomi salli alueensa käyttöä muita maita vastaan vihamielisiin tarkoituksiin ei ole tällaistaakaan motiivia painostaa Suomea.

Jos Suomi liittyisi Natoon ei Venäjä sen toteuduttua tietenkään kohdistaisi meihin sotilaallista hyökkäystä, mutta jos Nato joutuu meistä riippumattomasta syystä aseelliseen konfliktiin, olisimme aina varmasti siinä osapuolena mukana. Oleellista on kysyä mitä Natoon liittyminen voisi muutoin aiheuttaa itärajallamme ja Venäjän suhteissamme.

Kuten Pertti Paasio aikoinaan totesi ei Suomen ja Venäjän 1300 km:n pituinen yhteinen raja meitä huoleta lainkaan niin paljon, kuin jos rajaa ei olisi. Se on kansainvälisen tilanteen kärjistyessäkin säilynyt rauhallisena, ilman sotilaallisia voimannäyttötilaisuuksia eikä Suomeen ole kohdistettu muutenkaan vihamielistä jatkuvaa hybridivaikuttamista. Venäjän lehdistössä toki aika ajoin esiintyy epäystävälliseksi katsottavaa kirjoittelua Suomesta, mutta se ei ole verrattavissa siihen,

miten neuvostoaikana uusimpaan Pravdaan pahinta peläten tartuttiin, eikä ehken siihenkään, mitä suomalaiset iltapäivälehdet päivittäin Venäjästä kirjoittavat.

Naton rajamaana joutuisimme varautumaan monenlaiseen hybridivaikuttamiseen, rajantakaisiin sotilaskeskittymiin, ilmatilaloukkauksiin, pakolaisvirtoihin, kyberhyökkäyksiin ja politiikan tuomiseen kaikkeen kaupankäyntiin ja taloudelliseen yhteistyöhön, mikä kaikki on Venäjän Nato-naapureille tuttua. Nato epäilemättä tuomitsisi tällaiset tapahtumat ja voisi myös tuoda lisää rautaa meidänkin puolellemme rajaa, mutta todellisia kykyjä estää tällaista toimintaa ja vastata siihen ei sotilasliitolla ole. Euroopan Unioni onkin jo nyt ja toivottavasti tulevaisuudessa vielä paremmin kykenevä tukemaan tällaisen toiminnan kohteeksi joutuneita jäsenmaitaan.

Sotilasliittona Naton kyvyt ja suunnitelmat tähtäävät sotilaallisten hyökkäysten ennaltaehkäisyyn ja torjumiseen. Jos ehkäisevä pelote ei kuitenkaan toimi on tarpeen myös arvioida millaista ja miten toimisi se sotilaallinen konkreettinen apu, jota Nato sotilaallisen hyökkäyksen sattuessa voi antaa. Sellaisessa tilanteessa Nato artikla 5:n velvoitteen mukaisesti tulisi toki apuun, mutta millä tavoin ja missä vaiheessa? Olisiko Suomi sitä ennen jo kertaalleen miehitetty tai joutunut ydinaseiden maalitauluksi?

”Sotilasliittona Naton kyvyt ja suunnitelmat tähtäävät sotilaallisten hyökkäysten ennaltaehkäisyyn ja torjumiseen.”

Talvisodan kokemus on tässä hyvä pitää mielessä. Talvisodan aikana Englanti ja Ranska tarjoutuivat tulemaan Suomen avuksi lähettämällä 40 000 miehen apujoukon Norjan ja Ruotsin kautta Neuvostoliiton hyökkäyksen kohteeksi joutuneen Suomen avuksi. Tosiasiassa Englannin ja Ranskan aputarjouksen päätarkoitus oli Ruotsin Norrbottenin malmikenttien haltuunotto Saksalle menevien rautamalmitoimitusten pysäyttämiseksi ja vain pieni osa joukoista olisi päätyntä Suomen itärintamalle ilman, että niillä olisi ollut mitään merkitystä talvisodan sotilaalliselle lopputulokselle.

Englannin ja Ranskan interventioaie oli kuitenkin Suomelle sikäli hyödyllinen, että sen pelko – ei niinkään Suomen rintaman osalta vaan sen uhan vuoksi, jonka länsiliittoutuneiden pommitussuunnitelmat kohdistivat Kaukasuksen öljykenttiin – vaikutti osaltaan siihen, että Stalin hylkäsi asettamansa Kuusisen haamuhal-

lituksen ja tyytyi Suomen suunnalla vähempään kuin maksimitavoitteeseensa. Opetus on se, että suurvallat ajattelevat ensi sijassa omia intressejään ja tekevät niin myös Nato-sitoumustensa puitteissa. Ja vaikka niiden lopputavoitteena sodan päätteeksi olisikin Suomen vapauttaminen ja kenties jo kertaalleen menetetyt itsenäisyyden palauttaminen, joutuu kysymään paljonko vapautettavaa ja palautettavaa suursodan jalkoihin jääneessä Suomessa sodan päätyttyä olisi jäljellä. Kaikissa tapauksissa hyvin vähän ja tuskin mitään, jos sotaa käytäisiin myös ydinasein.

Suvereenina valtiona pidämme kiinni oikeudestamme luopua sotilaallisesta liittoutumattomuudesta ja hakea Naton jäseneksi niin halutessamme. Tämä mahdollisuus on myös ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa ja hallitusohjelmassa perustellusti säilytetty. Yhtä selvää on, ettei turvallisuuttamme nyt eikä nähtävissä olevassa tulevaisuudessa voi sen varaan jättää.

Sotilaallisen puolustuksemme täytyy edelleen perustua kansalliseen yhtenäisyyteen, omaan kansalliseen asevelvollisuusarmeijaan ja mahdollisuuteen mittavan reservin liikekannallepanoon, jollaista ei enää edes yhdelläkään meitä suuremmalla Euroopan maalla ole käytettävissään. Tämä kansallinen puolustus vaatii toki myös paljon modernia sotakalustoa ja välineistöä. Tämän voi todeta siitä riippumatta, vaikka ei olisikaan vakuuttunut siitä, että juuri 64 kalliin amerikkalaisen F-35 hävittäjä-pommikoneen hankinta on parasta mahdollista niukkojen voimavarojen käyttöä tähän tarkoitukseen. Hankinnan ymmärrettävyyttä olisi lisännyt, jos se olisi samalla tarkoittanut Eurooppalaisen puolustusyhteistyön ja -osaamisen vahvistamista.

Tällä perusteella ja kaiken sen informaation saaneena mitä puolustusvaliokunnalle on katsottu mahdolliseksi antaa, olisin ollut ruotsalaisen Gripen-koneen hankinnan kannalla. Sen suorituskyky arvioidaan riittäväksi korvaamaan Hornetin suorituskyvyn ”täysimääräisenä”, kuten monessa yhteydessä hallitusohjelmaa myöten vahvistettu mantra edellyttää. Kustannuksiltaan sen voi arvioida olevan selvästi edullisempi kuin F-35 eikä se huoltovarmuuden ja teollisen yhteistyön osalta ole ainakaan huonompi. Turvallisuuspoliittinen harkinta olisi kuitenkin ollut tärkein peruste Gripenin valinnalle.

Emme siten Nato-kumppanuudella tähtää Naton jäsenyyteen tulevaisuudessa emmekä hae paikkaa sen operaatiosuunnitelmissa. Se mitä haemme, on ennen muuta sellaista tietoa ja harjoittelun kautta saatavaa kokemusta, mikä tehokaimmin palvelee oman kansallisen puolustuksemme osaamisen ja uskottavuuden parantamista, samoin kuin yhteistoimintakyvyn kehittämistä sellaisia

Kuvassa Norjan ilmavoimien käyttämä F-35. Sama hävittäjämalli päätettiin hankkia myös Suomeen.

tilanteita varten, jossa olemme mukana (mieluiten YK:n valtuuttamissa) Naton kriisinhallintaoperaatiossa tai tarvitsemme ja saamme tukea Natolta.

Onko Nato-yhteistyö pysynyt näissä puitteissa vai onko sitä tosiasiaa virkamiesten toimesta viety syvemmälle ja pidemmälle kuin poliittisesti on alun perin sovittu ja päätetty? Tätä voi arvioida tarkastelemalla sitä, miten osallistumistamme kansainväliseen sotilaalliseen harjoitustoimintaan on laajennettu. Siihen osallistuminen on perusteltua niin kauan kun se palvelee oman puolustuksemme kykyjen ja myös yhteistyövalmiuksiemme kehittämistä. Sen sijaan meillä ei ole syytä eikä tarvetta olla mukana sellaisessa harjoitustoiminnassa, jonka ensisijaisena tarkoituksena on voimannäyttö ja joka pahimmillaan voidaan tulkita provokatoriseksi.

Jos tästä on lipsuttu ei se ole tapahtunut niinkään tietoisten tai ainakaan avoimesti valmisteltujen poliittisten päätösten seurauksena, vaan paremminkin siksi, että päätöksentekijöille on tarjottu tarkoituksenmukaisesti ajoitettua ja annosteltua tietoa harjoitussuunnitelmista. Olemme eduskunnan ulkoasiainvaliokunnassa oppineet olemaan tyytymättä siihen lyhenteitä täynnä olevaan liuskan mittaiseen paperiin, jolla vuotuinen kansainvälinen harjoitussuunnitelma meille (hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan sen jo päätettyä) esitellään. Kyllä siitäkin lopulta selvän saa, kunhan osaa tehdä oikeita kysymyksiä, sillä niihin vastataan totuudenmukaisesti, vaikka ehkä samalla tarkoituksenmukaisin vivahtein.

Tiedonsaanti on toiminut eduskunnan suuntaan suurin piirtein asianmukaisesti. Yksi tietoon tullut ikävä poikkeus on, kun ulkoministeriö puolustusministeriön kehotuksesta huolimatta viivytteli kaksi vuotta ennen kuin antoi ulkoasiain- ja puolustusvaliokunnille tiedon eräästä Naton kanssa tehdystä yhteistoimintajärjestelystä. Tämä tapahtui ilmeisesti vasta kun valmistelijoihin iski pelko, että asia tulisi muuta kautta julkisuuteen ja valiokuntien tietoon.

Naton kanssa vuonna 2014 allekirjoitettu isäntämaasopimuksena tunnettu yhteistoiminta-asiakirja (memorandum of understanding) ei ole eduskunnan hyväksymä sitova valtiosopimus. Se on eduskunnan valiokunnille ennen sen allekirjoittamista esitelty asiakirja, joka kertoo, miten menetellään, jos Naton joukkoja harjoituksiin liittyen tai missään muussa tarkoituksessa Suomeen tulisi. Se ei anna Natolle mitään oikeutta tuoda joukkoja tai kalustoa Suomeen ilman, että Suomi on sellaista pyytänyt ja sille tarkoin määritellyn luvan antanut. Asiakirja ei siten ole mikään vieraille joukkojen maahantulon mahdollistava ”kauttakulkusopimus” jollaisena sitä on pyritty demonisoimaan.

Tämän todettuani on kuitenkin jatkettava, että tällaiset väärät käsitykset olisi pitänyt paremmalla, laajemmalla ja aktiivisesti avoimella valmistelulla ennakkoon torjua. Samoin on syytä edelleen täsmentää millä tavoin ja kenen toimesta, ja aina siten että eduskunta sen viime kädessä hyväksyy, Suomessa tehdään päätös, joka mahdollistaa vieraiden sotilaiden maahantulon. Jälkeenpäin asiakirjaa tarkasteltuani on mielestäni myös selvää, että niitä pitkälle meneviä oikeuksia, joita asiakirjan perusteella Naton-joukot kutsuttuinaakin saavat toimiessaan Suomessa, ei voi niille antaa ilman, että se perustuisi todennäköisesti perustuslain säätämisyjärjestyksessä hyväksytyyn lainsäädäntöön, jollaista Suomessa ei ole hyväksytty. Hyväksytty lainsäädäntö sotilaallisen avun pyytamisestä ja antamisesta ei tätä aukkoa täytä.

Yhteistoiminta-asiakirja ei sellaisenaan ole tuonut mitään Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden kanssa ristiriitaista elementtiä. Sen ongelma on enemmänkin siinä, että se on rohkaissut Suomen Nato sidonnaisuuksien kasvattamista halunneita sotilaita ja muita toimimaan näiden syventämiseksi tavalla, joka ei aina ole perustunut eduskunnan ja poliittisten vastuunkantajien nimenomaisiin päätöksiin.

”Onko Nato-yhteistyö pysynyt näissä puitteissa vai onko sitä tosiasiasa virkamiesten toimesta viety syvemmälle ja pidemmälle kuin poliittisesti on alun perin sovittu ja päätetty?”

Nato ja Suomen turvallisuus

Kulunut sanonta kuuluu, että jos Natoon haluaa liittyä, on se tehtävä hyvän sään aikana. Nyt vellovassa Nato-keskustelussa monet harmittelevat, miksi näin ei tehty heti 90-luvun alussa, Venäjän heikkouden aikana. Ajatuksena tällöin on, että huonon sään aikana voi olla liian myöhäistä ja että Naton ovi saattaa silloin jo olla sulkeutunut.

Syytä on kuitenkin myös pohtia, mitä turvaa Nato huonolla säällä tarjoaisi. Ydinsateenvarjoako? Sellaisen rikollisella joukkotuhoaseella uhkaamista tarkoittavan suojan varaan en suomalaisten enkä kenenkään muun turvallisuutta koskaan haluaisi jättää. Tässä kohdin on tärkeitä ottaa esiin myös YK:ssa neuvoteltu täydellinen ydinasekieltosopimus, johon liittymisen tekisi Suomen aseman ja näkemyksen tässä suhteessa selväksi.

”Syytä on kuitenkin myös pohtia, mitä turvaa Nato huonolla säällä tarjoaisi. Ydinsateenvarjoako?”

Suomi on muutoin yleensä varsin kiitettävästi ollut aktiivinen kansainvälistä oikeutta ja rauhaa vahvistavissa prosesseissa, mutta ydinasekieltosopimusta koskeissa neuvotteluissa emme edes olleet mukana. Sopimus tuli voimaan tammikuussa 2021, kun Hondurasista YK:n 75-vuotispäivänä lokakuussa 2020 tuli voimaantuloon tarvittava viideskymmenes sopimuksen ratifioinut maa. Olisi ollut hienoa, jos Suomi olisi liittynyt allekirjoittajien ja ratifioijien joukkoon sellaisella aikataululla, että meidän ratifiointimme olisi ollut se tarvittava viideskymmenes.

Ydinasekieltosopimuksen voimaantulo ei ilman ydinasevaltojen mukaantuloa toki vielä poista yhtään ydinasetta maailmassa. Toisin kuin Suomessakin UM:n virkamiesten taholta on yritetty esittää sopimus ei suinkaan heikennä vaan tukee ydinsulkusopimuksen vahvistamista, kuten eduskunnan ulkoasiainvaliokunta jo viime vaalikaudella yksimielisesti totesi. Sopimuksen voimaantulo myös lisää ydinasevaltoihin kohdistuvaa painetta palata ydinaseriisuntaneuvotteluihin ja käynnissä olevan ydinvarustelukierteen katkaisemiseen.

Naton päämaja Brysselissä, Belgiassa.

Vaikuttavampi syy siihen, että Suomessa ja Ruotsissa jotkut poliitikot ja eräät virkamiehet vastustavat sopimusta on olettamus, että se voisi muodostua esteeksi heidän toivomalleen Natoon liittymiselle. Ruotsissa, jossa kansan suuri enemmistö kannattaa sopimukseen liittymistä, kuten myös Suomessa, amerikkalaisten varoitukset säikäyttivät sosialidemokraatitkin toistaiseksi pidättäytymään sopimuksen allekirjoittamisesta, vaikka Ruotsi vielä YK:n yleiskokouksessa helmikuussa 2017 äänesti sopimuksen hyväksymisen puolesta. Ydinasevaltojen ja/tai Naton reaktioita pelkäävien olisi hyvä tutustua 56 Yhdysvaltain liittolaismaan entisten pää- ja ulkoministereiden – joukossa myös kaksi Naton entistä pääsihteerä – vetoomukseen sopimukseen liittymisen puolesta.

Suomi - Ruotsi -yhteistyön erityisasema

< Kaksi sotilasta, jotka osallistuivat Naton suurimpaan harjoitukseen vuonna 2018. Pataljoona 71 oli yhdistelmä Suomen ja Ruotsin joukoista.

Kuvassa ruotsalainen sotilas on ammattisotilas ja suomalainen varusmies.

Turvallisuuspolitiikkaan liittyvistä linjauksista vankkumattomin ja liki yksimielinen kansalaisten kannatus on Suomen ja Ruotsin, Pohjolan kahden sotilaallisesti liittoutumattoman maan välisellä puolustusyhteistyöllä. Suomen puolella on selontekoja myöten todettu, että meillä ei ole rajoitteita sille, kuinka pitkälle yhteistyössä voidaan mennä.

Tätä voi toivottavasti pitää osoituksena siitä, että talvisodan ajoilta periytynyt syvä pettymys Ruotsiin voidaan jo haudata ja jättää historiaan. Epäluulo saattaa edelleen yön pikkutunneilla ilmetä suomalaiskysymyksenä ”voiko ruotsalaisiin sittenkään luottaa?” Historioitsijana vastaan että kyllä, Ruotsi ei koskaan ole pettänyt Suomelle antamia sitoumuksia tai lupauksia, erotuksena suomalaisten toiveista ja odotuksista.

Tämä oli tilanne myös 1939. Ruotsi ei osallistunut talvisotaan, mutta ei myöskään jäänyt puolueettomaksi vaan julistautui ”ei-sotaa-käyväksi-maaksi”. Se tarkoitti sitä, että Ruotsissa koottiin ja varustettiin vapaaehtoisjoukkoja Suomen avuksi, maan ilmavoimista kolmannes toimi Pohjois-Suomessa ja vastasi Lapin ilmapuolustuksesta ja Ruotsi antoi mittavaa taloudellista apua. Se oli myös ainoa maa, josta ja jonka kautta saimme talvisodan aikana aseita. Ruotsin tuki saattoi jopa olla ratkaisevaa Suomen kestämiselle, vaikka odotuksissaan pettyneiden suomalaisten on ollut sitä vaikea myöntää. Sekin, että Ruotsi kieltäytyi antamasta englantilais-ranskalaisille joukoille kauttakulkulupaa helmikuussa 1940 saattoi itse asiassa pelastaa Suomen pidemmiltä, mutta samaan lopputulokseen päättyneitä sotakärsimyksiltä.

Epäluuloja on myöhemmältäkin ajalta. Pahan ryryn luottamukseen aiheutti Ruotsin päätös 1991 hakea EY:n jäsenyyttä, joka julkistettiin yhtenä viikonlopuna osana maan taloustilanteesta levottomasti oirehtineiden markkinoiden rauhoittamiseksi tarkoitettua taloustoimien pakettina. Se ei sinänsä voinut olla Suomelle enää täysi yllätys, mutta Ruotsin hallitus ei huolehtinut siitä, että Suomen valtiojohtoa olisi informoitu ennen kuin se kuuli asiasta uutisista. Sekä Ingvar Carlson että Mauno Koivisto ovat molemmat erikseen enemmän kuin kerran purkaneet minullekin syvän pahoittelunsa ja pettymyksensä siitä, että näin pääsi tapahtumaan.

Tämä osaltaan oli vaikuttamassa siihen, että ulkoministerinä sovin kaikkiaan viiden Ruotsin ulkoministerin kanssa heti ensi tapaamisessamme, että emme turvallisuuspolitiikassa aiheuta toisillemme yllätyksiä, vaan konsultoimme toistemme kanssa hyvissä ajoin ennen toiseenkin vaikuttavan päätöksen tekemistä. Kukin tekee sen jälkeen tietysti itsenäisen päätöksensä, mutta tällä tavoin useimmiten päädytään siihen, että päätös olisi samankaltainen. Tämä on myös sen jälkeen pitänyt, mutta epäluulon kaikkia jäänteitä se ei vielä kukaan ole hävittänyt.

Näitä epäluuloja myös ruokitaan median ja Natoon haluavien poliitikkojen tarkoitushakuisella vedätyksellä, jossa kerrotaan että jompikumpi maa, Suomi tai Ruotsi, on ottamassa uusia askeleita Naton suuntaan ja nyt on toisen maan tehtävä nopeasti samoin jotta ei jäisi paitsioon. Vuodenvaihteessa 2021- 2022 tähän ovat turvautuneet Ruotsissa Nato-jäsenyyden kannattajat levittämällä käsitystä että Suomi on valmistelemassa jäsenhakemusta Natoon liittyäkseen. Tarkoitushakuisen disinformaation torjumiseksi on siten erityisen tärkeää, että Suomen ja Ruotsin poliitikot ja virkamiehet, sekä valmistelijat että päättäjät, ovat koko ajan avoimessa keskusteluyhteydessä toistensa kanssa.

Suomessa on syytä tunnistaa ja ymmärtää se, että Ruotsi on kaikista maailman maista se, jolla on aidoin ja pysyvin intressi Suomen koskemattomuuden säilymiseen. Kaukaisemmilta ja isommilta mailta voidaan aina kriisitilanteissakin saada sympatiaa ja konkreettista apuakin, mutta ei meidän sinisten silmiemme vuoksi vaan silloin kun se vastaa niiden kansallista intressiä.

Kun Suomi ja Ruotsi nyt ovat jo pitkään syventäneet puolustusyhteistyötään ei tavoitteena edelleenkaan ole kahdenvälinen puolustusliitto, mutta Suomessa – toisin kuin Ruotsissa – ei ole tätäkään haluttu sulkea pois, jos se viiden, viidentoista tai viidenkymmenen vuoden päästä osoittautuu mahdolliseksi. Puolustusliitto ei voi silloin kuitenkaan säädellä vain sotilaallista yhteistyötä, vaan sen täytyy koskea myös laajemmin yhteisiä turvallisuuspolitiikan linjauksia.

Tärkeintä on nyt, että hyvin käytännönläheinen yhteistyö koulutuksessa, tietojen vaihdossa, tilannekuvan muodostuksessa, harjoituksissa, yhteisissä hankinnoissa ja

puolustus suunnittelussa tuottaa molemmille kustannustehokkuutta, parantaa suorituskykyä ja lisää molempien maiden puolustuksen uskottavuutta. Syventyessään yhteistyö edellyttää jossain vaiheessa myös sopimusta siitä, miten yhteisiä resursseja kriisitilanteessa käytetään, mutta sekään ei vielä tarkoita puolustusliittoa.

Suomen ja Ruotsin kahdenvälinen yhteistyö vaatii kuitenkin avoimuutta sen tarkoitusperistä. Ruotsalainen journalisti Mikael Holmström julkaisi kymmenen vuotta sitten perusteellisesti tutkitun ja huolellisesti kirjoitetun kirjan Ruotsin turvallisuuspolitiikasta. Den dolda alliansenin perusteeksi oli, ettei Ruotsin kylmän sodan aikainen määrittely politiikalleen ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig” eli sodanaikaiseen puolueettomuuteen tähdännyt rauhanaikainen liittoutumattomuus koskaan ollut, hieman kärjistäen sanottuna, muuta kuin omalle kansalle tarkoitettua oopiumia. Holmströmillä on arveltu olevan omat Ruotsin Nato- ja USA-sidonaisuuden ylikorostamiseen johtaneet motiivinsa, mutta se ei kirjan käsittelemien asioiden merkitystä vähennä.

Ruotsin virallisen linjamäärityksen harhautus oli suunnattu nimenomaan omalle kansalle (sitä edustaneita valtiopäivjäseniä myöten) enemmän kuin ulkovalloille, joilla oli niin Nato-liittolaisten kuin potentiaalisen vihollisen osalta (kiitos tehokkaan vakoilun) realistisempi ja oikeampi tieto siitä miten Ruotsin poliittinen ja sotilaallinen johto todellisuudessa näki tilanteen ja miten se myös käytännössä oli kriisitilanteisiin pitkälti varautunut.

Tällä politiikalla ja sen kolmella perustalla, kuten aikanaan mittavalla varustautumisella, liittoutumattomuudella ja myös kulissien takaisella USA ja Nato-yhteistyöllä, Ruotsi epäilemättä uskoi tai ainakin toivoi toimivansa tavalla, joka pelotteena estämäisi suursodan syttymistä, mutta myös sellaiseen sotaan väistämättä mukaansa tempaavana varautumisena, jos pelote kuitenkin pettäisi. Siihen, että se olisi tarkoittanut Ruotsin pitämistä mahdollisen suursodan ulkopuolella, kukaan linjaan ja sen toimeenpanoon sitoutuneista johtajista, poliittisista tai sotilaallisista, ei näytä hetkeäkään uskoneen.

Muodollista puolueettomuusvaihetta sodan syttyessä ei oletettu kestävä viikkoa pitempään ennen kuin Ruotsi olisi länsivaltojen mukana sodassa Neuvostoliittoa vastaan. Ruotsin valmistautuminen ottamaan osaa sotaan muistuttaa sitä, miten Suomi kesällä 1941 oli valmistautunut siihen, ettei sen muodollista puolueettomuutta kunnioitettaisi muutamaa päivää pitempään. Se oli silloin realistinen odotus, ottaen huomioon ison saksalaisen armeijan sijoittuminen Suomeen ja siihen miten Saksa heti operaatio Barbarossan käynnistyttyä käytti sotilaitten ennakkoon sopimalla tavalla Suomen aluevesiä ja lentokenttiä hyökkäystoimiin Neuvostoliittoa vastaan.

Kylmän sodan Ruotsi ei tietenkään ollut varautunut siihen, että Nato olisi hyökännyt Neuvostoliittoon, vaan siihen että hyökkääjä olisi Ruotsin aluetta Naton vastaiseen hyökkäykseen käyttävä Neuvostoliitto.

Näkemyks Ruotsin sodanaikaisen puolueettomuuden mahdottomuudesta perustui sekä sotilasstrategiseen ja geopoliittiseen analyysiin että arvovalintaan: Ruotsi oli kommunismin vastaiseen taisteluun sitoutunut länsimaa, jonka paikka konfliktin syttyessä olisi länsiliittoutuneiden joukossa.

Näin siis kylmän sodan aikana. Sen päätyttyä välissä on ollut lyhyt Neuvostoliiton romahduksen jälkeinen liennytysvaihe, jolloin Ruotsi (toisin kuin Suomi) katsoi mahdolliseksi pitkälti luopua enimmästä aluepuolustukseen tähtäävästä sotilaallisesta varautumisesta, niin materiaalisen varustautumisen kuin asevelvollisuuden osalta.

Nykytilanteessa on taas paljon yhtäläisyyksiä kylmän sodan aikaisten asetelmien kanssa, mutta yksi yhteen ne eivät ole samanlaisia. Ensimmäinen ero on siinä, että ydinaseiden käyttöön johtava maailmansota ei ole enää samanlaisessa asemassa varautumisen uhkakuvana kuin aikaisemmin.

Vielä 60-luvulla Suomessakin puolustusvoimat pani toimeen näytöksiä, joissa räjäytettiin jokin pienen sienipilven synnyttänyt latinki simuloimaan atomipommia, jolta joukot sitten suojautuivat ja tilanteen ohimentyä nousivat poteroistaan ja harjasivat havuilla radioaktiivisen pölyn vaatteistaan ja jatkoivat sotimista. Nyt skenaarioita ja varautumissuunnitelmia ydinaseiden käyttöä varten ei ydinasettomissa maissa enää tehdä. Tosin voi olla oikeampi sanoa, ettei niitä haluta enää käsitellä julkisuudessa yhtä laajasti kuin aikaisemmin.

Näin siksi, että on mahdotonta laatia sellaista käsikirjoitusta, jossa täysmittaisen ydinasesodan jälkeen voitaisiin puhua "voittajista" ja "häviäjistä" missään täysjärkisessä suhteessa. Samoin ovat marginalisoituneet ajatukset rajoitetun, esim. vain taktisten atomipommien käyttöön pysyttäytyvän ydinasesodan mahdollisuudesta. Jokseenkin kaikki sotapelit, joissa tätä testattiin, ovat kuitenkin päätyneet laajamittaiseen ydinaseiden käyttöön johtaneeseen eskalaatioon.

Varautumissuunnitelmissa ei muutoinkaan lähdetä siitä, että kukaan tarkoituksellisesti haluaisi aloittaa täysmittaisen maailmansodan suurvaltojen ja niiden liittolaisten välillä. Kriisit alkavat jostain alueellisesta voimankäytöstä, joka voi kuitenkin, jälleen ilman nimenomaista tarkoitusta, laajentua yhä täysmittaisemmaksi sodankäynniksi koko ajan avautuvilla uusilla rintamilla.

Naton pääsihteeri Jens Stoltenberg tapasi Suomen ulkoministerin Pekka Haaviston ja Ruotsin ulkoministerin Ann Linden tammikuussa 2022.

Itämeren piirissä suosituin skenaario on Venäjän hyökkäys Baltian maihin, tai myös Gotlannin tai Ahvenanmaan yllätyskaappaus Venäjän toimesta. Ensimmäiseen löytyy jonkinlaisia todennäköisyyksiä, jälkimmäisiin ei, muuta kuin suursoidan aloittamisen ensi iskuna, eikä sellaisenakaan kovin uskottavasti. Näin ainakin niin kauan, kun nämä alueet eivät näyntyvät Venäjän silmissä potentiaalisina hyökkäysalustoina.

Ruotsissa tunnutaan edelleen lähtevän kaikissa valmiussuunnitelmissa ja sotapeleissä siitä, että Ruotsi tulee joka tapauksessa vedetyksi mukaan sotaan, jos ei muuten niin itse siihen valmistautumalla antamalla satamansa ja lentokenttensä Naton käyttöön tai lisäksi suoranaishalla sotilaallisella osallistumisella Baltian puolustukseen. Myös se, ettei Ruotsi näytä asettavan mitään rajoja ja ehtoja sille millä tavoin se osallistuu sotaharjoituksiin Naton kanssa viittaa samaan. Toisin kuin Suomi Ruotsi on ollut esimerkiksi valmis hyväksymään amerikkalaisten B-52 pommikoneiden lentelyn ilmatilassaan tällaisissa harjoituksissa. Sen erikoisjoukot harjoittelevat myös salaa amerikkalaisten kanssa Ruotsin maaperällä.

Entä Suomi? Vastauksessaan hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittiselle selonteolle neljä vuotta sitten eduskunta kirjasi, että ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan selkeänä päämääränä on ehkäistä Suomen joutuminen sotilaallisen konfliktin osapuoleksi.” Samassa vastauksessa todetaan edelleen myös, että ”mahdollinen konflikti lähiympäristössämme vaikuttaisi suoraan Suomen turvallisuuteen. Suomen tulee toimia niin, ettei se sotilaallisen konfliktin sattuessa joudu sotatoimien kohteeksi”.

Selontekovastauksessa todetaan myös eduskunnan yhtyvän selonteon linjaukseen, jonka mukaan Suomi harjoittaa aktiivista vakauspolitiikkaa sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisemiseksi.” Samassa yhteydessä on myös lause, jonka mukaan ”Suomi ei salli alueensa käyttämistä vihamielisiin tarkoituksiin muita valtioita vastaan”. Tämä on myös Rinteen ja Marinin hallitusten ohjelmaan laitettu ja myös uudessa selonteossa esitetty toteamus.

Tämän peruslinjan puitteissa Suomi myös valmistautuu tarvittaessa kriisitilanteessa vastaanottamaan ja antamaan apua muille sitä tarvitseville ja pyytävälle EU-maille perussopimuksen avunantovelvoitetta kunnioittaen, mitä varten Suomi on myös uudessa lainsäädännössään mahdollistanut tällaisen avun antamisen ja vastaanottamisen. Se mitä EU:n turvalauseke käytännössä merkitsee, on kuitenkin edelleen varsin avoin asia. Avun vastaanottaminen tai antaminen ja sen luonteen ja laajuuden määrittäminen tapahtuu kuitenkin aina Suomen oman päätöksen perusteella. Kun emme ole sotilasliiton jäsen ei meillä ole sellaisia sitoumuksia, jotka päätöksentekomme ulkopuolisista syistä automaattisesti veisivät meidät muuta kuin omaa aluettamme koskevien sotilaallisten konfliktien osapuoleksi.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan merkittävin tietoisesti tehty linjaus on pyrkimys mahdollisimman läheiseen puolustusyhteistyöhön sotilaallisesti liittoutumattoman Ruotsin kanssa. Kun yhteistyö syvenee ja kattaa myös yhteisen puolustus suunnittelun, on välttämätöntä, että se perustuu molempien maiden osalta yhteiseen näkemykseen ja toimintalinjaan muualla syntyvien ja tänne heijastuvien kriisien ja konfliktien suhteen.

Miten tämä varmistetaan ei ole helposti vastattava kysymys. On tuskin mahdollista saada Ruotsia sitoutumaan meidän näkemyksemme mukaiseen pyrkimykseen molempien maiden pitämisestä erossa sotilaallisista konflikteista niin pitkään kuin vain mahdollista. Varmuutta tästä ei tahdostamme riippumatta tietenkään ole, ja siksi molemmat maat ovat varautuneet sotilaallisesti konflikteihin ei vain niiden ennaltaehkäisemistarkoituksessa vaan myös valmiina käyttämään sotilaallisia voimiaan, jos maan suvereniteetin puolustaminen sitä vaatii.

On ollut toinenkin ero Suomen ja Ruotsin suhtautumisessa kansainväliseen puolustusyhteistyöhön. Suomi on hyvin aktiivisesti mukana hyvänä pitämässään EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistamisessa, kun taas Ruotsi on ollut sen suhteen paljon pidättyväisempi. Tähän on ainakin kaksi syytä. Yksi on se, että Ruotsilla on paljon puolustusteollisia intressejä valvottavanaan eikä se halua niiden joutuvan millään tavoin alisteiseen asemaan laajempien eurooppalaisten puolustusteollisten intressien rinnalla.

Toinen on se, että Ruotsissa on suhtauduttu kansainväliseen puolustusyhteistyöhön siten, että eurooppalainen yhteistyö on hyvin vähäarvoista Ruotsin kahdenvälisten amerikkalaisyhteistyön rinnalla. Tämä on kuitenkin nyt muuttumassa ja Suomen ja Ruotsin käsitykset EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistamisen tarpeesta ovat lähentyneet.

Jos ja kun Ruotsi ei ole valmis yhtä tiukkaan pyrkimykseen pysyä sotilaallisen konfliktin ulkopuolella kuin Suomi, ei sen perusteella voi eikä pidä keskeyttää kahdenvälisten puolustusyhteistyön kehittämistä. Sitäkin tärkeämpää on silloin kuitenkin määritellä Suomen lähtökohdat riittävän tarkoin, yhtä lailla kuin käytännön yhteistyössä ja puolustus suunnittelussa olla hyväksymättä mitään sellaisia piirteitä, jotka automaattisesti vetäisivät meidätkin sotatoimien kohteeksi.

Sama koskee tietysti myös kaikkea siitä muuta kahden-, kolmen- tai useammin välistä puolustusyhteistyötä, josta Suomi on tehnyt jo toistakymmentä erilaista yhteisymmärryspöytäkirjaa. Mikään niistä ei ole oikeudellisesti sitova valtiosopimus, mutta on yhtä lailla tärkeitä, ettei niiden kautta synnytetä oletuksia, jotka eivät kaikissa olosuhteissa voi kuitenkaan toteutua. Kun uusimmassa Suomen, Ruotsin ja Norjan välisessä asiakirjassa Norja toteaa, että sen puolustusvoimat siirtyvät konfliktitilanteessa Naton komentoon, olisi Suomen sotilasliittoon kuulumattomana maana ollut perusteltua samassa asiakirjassa todeta, että siinä mainitut yhteistyömodaliteetit ovat voimassa vain niin kauan kuin Norja itse päättää suvereenisti omien resurssiensa käytöstä.

”Suomi on hyvin aktiivisesti mukana EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistamisessa, kun taas Ruotsi on ollut sen suhteen pidättyväisempi.”

Lopuksi

Olen halunnut tällä tekstillä perustella sitä, miksi selonteoissa vahvistettu Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linja on edelleen kestävä. On tarpeen nyt ajankohtaisessa keskustelussa korostaa sitä, että Suomella on oikeus ja mahdollisuus harkita myös sotilaallista liittoutumista ja torjumme kaikki yritykset rajoittaa tätä meille suvereenina valtiona kuuluvaa oikeutta. On kuitenkin yhtä tärkeätä, että meillä on selvä ja riittävän pitkään kokemukseen ja perspektiiviin perustuva ymmärrys niistä asioista, joita tätä harkintaa koskevassa pohdinnoissa on otettava huomioon.

Näin tämän kirjasen otsikoksi on muotoutunut: Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää. Huomattakoon sana "nyt". Se ei ennakoi sitä, että kantaa täytyisi tulevaisuudessa muuttaa, mutta korostaa sitä, että on aina seurattava aikaa ja tapahtumia ja osattava erottaa pysyvät ja muuttuvat asiat toisistaan. Muuttuvia asioita seuraamme koko ajan reaaliajassa, mutta muuttumattomien asioiden kuten maantieteen ja historian ymmärtäminen saattaa jättää parantamisen varaa.

"On aina seurattava aikaa ja tapahtumia ja osattava erottaa pysyvät ja muuttuvat asiat toisistaan."

Lainaan eduskunnan puolustusvaliokunnan mietintöä puolustusselonteosta: "Suomen turvallisuuden ja koskemattomuuden sotilaallinen varmistaminen on aina ensi sijassa Suomen oman varautumisen ja kykyjen varassa. On tärkeää, että tämä riippumattomuus ymmärretään myös Suomen ulkopuolella. Siten Suomen kansainvälisen puolustusyhteistyön lähtökohtana ovat kansallisen puolustuksen tarpeet, ja se luo myös edellytyksiä poliittisen ja sotilaallisen avun vastaanottamiselle ja antamiselle tarvittaessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen harjoittamaa kansainvälistä puolustusyhteistyötä kuvataan selonteossa aiempaa täsmällisemmin. On Suomen etujen mukaista, että puolustusyhteistyön perusteet ymmärretään ilman tulkinnanvaraisuutta niin kotimaassa kuin ulkomailla."

Suomen turvallisuuspolitiikan pitkä linja ei ole estänyt eikä edellyttänyt Suomen osallistumista rauhanturvaoperaatioihin eikä myöskään vaativampiin Nato-johtoisiin sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Lähtökohtaisesti haluamme edelleen antaa arvostetun kriisinhallintaosallistumisemme kansainvälisen yhteisön käyttöön, mutta sitä onko osallistumisemme aina ollut lopulta perusteltua ja harkittua joudumme nyt Afganistan operaation päädyttyä käymään kriittisesti lävitse. Sotilasliiton jäsenyys ei vielä sellaisenaan osallistumisvelvoitetta merkitsisi, mutta varmasti nostaisi kynnystä olla niihin osallistumatta.

Tämä teksti käsittelee sotilaallisiin kriiseihin varautumista ja varustautumista. Sellaisena se on yksipuolinen ja riittämätön, sillä turvallisuuspolitiikka ei ole vain eikä edes ensisijaisesti varautumista, vaan sen täytyy olla myös aktiivista vaikuttamista sekä sotilaallisten että muiden kriisien ennaltaehkäisemiseksi ja konfliktien ratkaisemiseksi. Siihen tarvitaan aloitteellista osallistumista työhön ilmastonmuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi sekä ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseksi. Tämä kaikki on myös sotilaallisten konfliktien ennaltaehkäisyä.

Norjan monessa suhteessa kiitettävä ja tuloksellinen toiminta rauhankäytössä osoittaa, ettei Nato-jäsenyys sinänsä ole este tällaiselle aktiivisuudelle. Vaikka se ei ratkaiseva asia voi ollakaan silloin kun Suomessa punnitaan sotilaallisen liittoutumisen hyötyjä ja haittoja on kuitenkin todettava, että Nato jäsenyys leikkaisi oleellisesti mahdollisuuksia toimia kaikkien osapuolten hyväksymänä välittäjänä ja hyvien palvelujen tarjoajana, joita emme edes voi Norjan tavoin korvata mittavalla öljy- ja kaasuvaramoihin perustuvalla tuella rauhankäytökselle.

*”Huomattakoon kirjan otsikon sana ”nyt”.
Se ei ennakoisi sitä, että kantaa täytyisi
tulevaisuudessa muuttaa,
mutta korostaa sitä,
että on aina seurattava aikaa
ja tapahtumia ja osattava
erottaa pysyvät ja muuttuvat
asiat toisistaan.”*

■ ERKKI TUOMIOJA

SUOMI JA NATO

Miksi Suomella pitää olla mahdollisuus hakea Naton jäseneksi ja miksi sitä mahdollisuutta ei nyt kannata käyttää.

Kysymys Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta asemasta ja suhteesta sekä Venäjään että Natoon on jälleen noussut voimallisesti julkiseen keskusteluun. Tällä puheenvuorolla pitkäaikainen kansanedustaja ja entinen ulkoministeri Erkki Tuomioja osallistuu debattiin.

Tuomioja luo katsauksen Suomen turvallisuuspolitiikan viime vuosikymmenten linjoihin ja turvallisuusympäristömme muutoksiin, sekä summaa sotilaallisesta liittoutumisesta maassamme käytyä debattia 1970-luvulta tähän päivään.

TSL

Työväen Sivistysliitto